

UNIVERZITA KARLOVA

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

**Ženy v tradičním judaismu se zaměřením na tradice
a zvyky Židovské obce v Praze od první republiky až po
současnost**

**Women in traditional Judaism focusing on tradition and
customs of the Jewish community in Prague from the First
Republic to the present**

Diplomová práce

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Bedřich Nosek, CSc.

Autor:

Silvie Příplatová

Praha 2018

Poděkování

Děkuji doc. PhDr. Bedřichu Noskovi, CSc. za vskutku profesionální pomoc při vedení mé diplomové práce. Mé poděkování patří též Mgr. Janě Peterové, panu Davidu Stechrovi, rabínu Danielu Mayerovi a rabínu Davidu Peterovi za spolupráci, cenné rady a vstřícnost při zpracování mé diplomové práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou prací „Ženy v tradičním judaismu se zaměřením na tradice a zvyky Židovské obce v Praze od první republiky až po současnost“ vypracovala samostatně s použitím níže uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 2. 5. 2018

Silvie Příplatová

Anotace

Diplomová práce „*Ženy v tradičním judaismu se zaměřením na tradice a zvyky Židovské obce v Praze od první republiky až po současnost*“ pojednává o postavení ženy v tradičním judaismu. Práce se zabývá nejen úlohou žen v osobním životě, v rodině, ve společnosti a v kultuře, ale i vlivy, tzv. proudy a směry v judaismu, které ovlivňovaly, měnily i formovaly praktiky pražské židovské ženy od doby první republiky až po současnost. Závěrečná kapitola se soustředí na vnímání podoby současného pojetí i postavení ženy: na kritéria i povinnosti, které musí v tradičním životě splňovat od narození až po smrt. Nejedná se o feministický úhel pohledu.

Annotation

The thesis "Women in Traditional Judaism Focusing on the Traditions and Customs of the Jewish Community in Prague from the First Republic to the Present" deals with the status of a woman in traditional Judaism. The work deals not only with the role of women in personal life, family, society, culture, but also influences, the so-called currents and trends in Judaism that influenced, changed and shaped the practices of Prague Jewish women from the time of the First Republic to the present. The final chapter focuses on perceiving the form of the present concept and position of a woman: the criteria and duties that she must fulfill in traditional life from birth to death. This is not a feminist viewpoint.

Klíčová slova: židovské ženy, judaismus, Halacha, tradice, tradiční judaismus, rodina, Tóra, první republika, současnost

Keywords: jewish women, Judaism, Halacha, tradition, traditional Judaism, family, Tora, First republic, present

Obsah

Seznam zkratek	7
Úvod.....	7
1. Období první republiky až po rok 1989.....	9
1.1. Rozdělení směrů judaismu	11
1.1.1. Ortodoxní judaismus.....	12
1.1.2. Konzervativní judaismus	13
1.1.3. Reformní judaismus	14
1.2. První republika	14
1.3. Druhá světová válka	21
1.4. Období po Druhé světové válce až po rok 1989	24
2. Soudobé postavení ženy v tradičním judaismu se zaměřením na tradice a zvyky	
Židovské obce v Praze	31
2.1. Narození	34
2.2. Bat micva	35
2.3. Dobročinnost.....	36
2.4. Manželství.....	37
2.4.1. Zasnoubení.....	39
2.4.2. Svatba.....	39
2.5. Jichud	40
2.6. Povinnosti vdané ženy.....	41
2.6.1. Rodinná čistota	42
2.6.2. Chafifa	44
2.6.3. Tevila	45
2.6.4. Cniut.....	46
2.6.5. Košer kuchyně	49
2.6.6. Role ženy o šabat a o svátcích	50
2.6.7. Porod a potrat.....	53
2.7. Rozvod	54
2.8. Nemoc a smrt	55
2.8.1. Tahara	55
2.8.2. Pohřeb	59
Závěr	60

Resumé.....	62
Seznam literatury	64
Prameny:	64
Sekundární literatura:.....	64
Encyklopedie:	70

Seznam zkratek

Biblické zkratky

1M - První kniha Mojžíšova, Genesis

2M - Druhá kniha Mojžíšova, Exodus

3M - Třetí kniha Mojžíšova, Leviticus

4M - Čtvrtá kniha Mojžíšova, Numeri

5M - Pátá kniha Mojžíšova, Deuteronomium

Ostatní zkratky

apod. - a podobně

cca - přibližně, cirka

hebr. - hebrejsky

jid. - jidiš

kap. - kapitola

např. - například

tj. - to je

tzv. - takzvaný

Úvod

Záměrem této práce je nastínit a představit život ženy v tradičním judaismu od období první republiky až po současnost, v různých životních obdobích. Práce není zaměřena na židovské ženy a jejich povinnosti z feministického pohledu. Zásady a povinnosti žen se tvořily několik staletí a vždy se přizpůsobily dané době. Vše se ale odvíjelo od tradice a kulturních rozdílů v zemích, ve kterých židé žili.

Diplomová práce je rozdělena do dvou oddílů. První oddíl se zaměřuje na historické proměny Židovské obce v Praze od první republiky do současnosti. Druhý oddíl je věnován soudobému postavení žen v tradičním judaismu se zaměřením na tradice a zvyky Židovské obce v Praze.

Druhá kapitola se zabývá soudobým „minhagem“ (hebr. tradice) na Židovské obci v Praze. Tato tradice není moc popsána v literatuře a čerpá z pravidel soudobého ortodoxního judaismu, tedy z halachy. Kde je možnost čerpat z literatury zaměřené na Prahu, tak ji zmiňuji a čerpám z ní.

Cílem mé práce je ozřejmit tradice a zvyky, které se v Praze dodržovaly, měnily i vyvíjely se v průběhu času, pod vlivy okolního světa či migrace. To vše s důrazem na fakt, že i když život pobožných židovských žen je plný nařízení a ustanovení, stále je těmto ženám přikládána veliká úcta, v rodině, náboženství, kultuře, nebo ve společnosti.

Podkladem mé práce bylo především studium literatury, použité v této diplomové práci. Vše je uvedeno v seznamu literatury.

Život žen v tradičním judaismu (tradiční judaismus je jiný možný název pro ortodoxní judaismus) má stále stejné základní zvyky, které ženy provázejí od jejich narození až po smrt, jimiž se každá židovská žena z pobožné rodiny řídí a které ovlivňují celý její život. Ke změnám dochází vlivem přizpůsobení se okolí, ve kterém židé žijí a příchodu moderních technologií. Základní kámen těchto tradic a zvyků zůstává ovšem stejný a liší se pouze na základě rozdělení židů na sfaradim (židé žijící např. ve Španělsku, Portugalsku nebo v Maroku) a na aškenázim (židé žijící např. ve střední Evropě a Americe).

Je důležité zdůraznit, že židovská žena není považována za méněcennou oproti muži, ale naopak. Její postavení je přímo závislé na kultuře, ve které židovští muži a

ženy žijí a jsou vychovávány. Židovské ženy dnes nezastávají pouze roli matky, ale i živitelky rodiny a ve státu Izrael jsou rovněž součástí armádní služby, která je pro ženy povinnou. Právě tyto otázky o sociálních rolích a postavení žen ve společnosti jsou stále aktuální; oproti jiným náboženstvím se v judaismu neseťkáváme s diskriminací a ponižováním žen. V judaismu mají ženy své určené místo, které se samozřejmě liší od jiných kultur a moderních společností, na druhé straně však mají i mnoho společného.

Mohou být vzneseny námitky ohledně psaní slova Žid a žid. V této diplomové práci se většinou vyskytuje slovo žid s malým ž, to se podle pravidel českého pravopisu vztahuje k příslušným hnutím či náboženství. V případech s velkým Ž se jedná o nepřímé citace a ve snaze zachovat původní vyjádření autora jsem se rozhodla slovo žid ponechat v původním znění.

Přepis hebrejských termínů do češtiny se řídí publikací *Judaismus od A do Z* od autorů Ja'akov Newman a Gavri'el Sivan.¹

¹ NEWMAN, Ja'akov a Gavri'el SIVAN. *Judaismus od A do Z: slovník pojmů a termínů*. Dot. 1. vyd. Praha: Sefer, 1998. Judaika. ISBN 80-900895-3-4

1. Období první republiky až po rok 1989

Počátkem 19. století začala vznikat nová židovská hnutí, která byla vedena nacionalisticky se rozvíjejícími myšlenkami. Ty se pak rozdělovaly mezi dvě myšlenková hnutí a to na příznivce asimilace a sekularizace společnosti upřednostňující sblížení se s českou či německou kulturou. Tito příznivci německé a české kultury se začali stávat Čechy či Němci ovšem s „izraelským“ respektive „mojžíšským vyznáním“. Příznivci druhého myšlenkového hnutí byli, naproti tomu, příznivci sionismu a zdůrazňovali kulturní a národní svébytnost židů.²

Tato hnutí si postupně vytvořila také své vlastní spolky a ty se členily na sionistické a česko-židovské či německo-židovské. Vytvoření těchto spolků bylo umožněno díky liberalizaci a to po revoluci roku 1848, díky které židé získali nová práva.

Změny týkající se asimilace židů počaly koncem první poloviny 19. století, přesněji rokem 1848, kdy židům byla otevřena ghetta a byla uzákoněna svoboda pohybu, sňatků tedy zrušení familiantského zákona a byla zrušena toleranční daň.³ Díky tomu se židé směli stěhovat do míst, která jim dříve byla zakázaná. Na základě svobody pohybu se židé z Čech a Moravy začali stěhovat do spíše malých měst a okolních vesnic,⁴ což vedlo k vyššímu počtu židovských obcí a roku 1890 byl vydán zákon, který dával řád vzniku a fungování obcí.⁵

Roku 1867 za vlády císaře Františka Josefa I. (1848-1916) byly tyto změny potvrzeny prosincovou ústavou, ta židům v Rakousko-Uhersku dávala rovnoprávnost, tedy stejná práva, jaká náležela obyvatelům země.⁶ Židé tedy měli stejná práva jako

² PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Sefer, 2001. ISBN 80-85924-33-1, s. 238-243

³ PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Sefer, 2001. ISBN 80-85924-33-1, s. 120-128

⁴ PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Sefer, 2001. ISBN 80-85924-33-1, s. 337

⁵ PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Sefer, 2001. ISBN 80-85924-33-1, s. 338

⁶ PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Sefer, 2001. ISBN 80-85924-33-1, s. 131

obyvatelé země bez rozdílů, což bylo poprvé v moderních dějinách. Dále mohli provozovat jakoukoli živnost, nabývat nemovitosti anebo také volit a být volen.

Počátek 20. století byl silně ovlivněn národním konfliktem Čechů a Němců, kterým byla ovlivněna historie Čech a Moravy. Již od druhé poloviny 19. století měli Češi převahu na úrovni místní správy a také stále více z nich mělo snahu dostat se na státnickou úroveň.⁷

Podle sčítání lidu se v Praze roku 1846 nacházelo okolo 8 000 osob židovského původu a od roku 1867 počet věřících stoupal, takže roku 1869 jich již bylo 14 000 a v roce 1910 až 18 000.⁸

Roku 1855 vychází také významné dílo od Fanny Neudy s názvem *Hodiny zbožnosti*. Tato kniha psaná německy, která byla mj. přeložena do angličtiny, jidiš a hebrejštiny, byla určena ortodoxním židovským ženám a jedná se o sbírku modliteb pro různé příležitosti a životní okolnosti. Jednalo se vůbec o první knihu sepsanou v němčině židovskou ženou pro židovské ženy a autorka do tohoto díla vložila všechny své zkušenosti dcery, manželky a matky. Fanny Neuda je rovněž autorkou dvou sbírek příběhů pro děti, které také vyšly knižně, a to sbírka s názvem *Naomi* (Praha, Lipsko, 1867) a *Jugend-Erzählungen aus dem israelitischen Familienleben* (Praha 1976, 1890).⁹

S objevujícím se liberálním hnutím judaismu byl v roce 1876 založen mj. i pražskými židovskými studenty proslulý *Spolek českých akademiků-židů*, který se stavěl zásadně proti liberálnímu postoji židovské společnosti.¹⁰

⁷ ČAPKOVÁ Kateřina, *Češi, Němci, Židé? Národní identita Židů v Čechách 1918-1938*, Paseka, 2005, Praha, ISBN 80-7185-695-9, s. 130

⁸ PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Sefer, 2001. ISBN 80-85924-33-1, s. 637-638

⁹ NEUDA, Fanny. *Hodiny zbožnosti*. Mohelnice: Respekt a tolerance, 2008. ISBN 987-80-903832-6-5, s. 7 a 9

¹⁰ BRAUNOVÁ Andrea, CERMAN Ivo, ČAPKOVÁ Kateřina, FRANKL Michal, HYNDRAKOVÁ Anna, LORENCOVÁ Anna, PAVLÁT Leo, VONDRAŠKOVÁ Iveta, *Judaika Bohemiae, Židovské muzeum v Praze*, 2001, Praha, ISBN 80-85608-37-5, s. 130

1.1. Rozdělení směrů judaismu

V období první republiky se začaly projevovat již vznikající směry judaismu, které se promítaly s hledáním náboženské identity. Tyto snahy o začlenění se spolu s emancipací se začaly projevovat již v průběhu haskaly, židovského osvícenství, a dovršily pak po vzniku první republiky. Docházelo k hromadnému začlenění židovského obyvatelstva mezi obyvatelstvo běžné, ale i přijímání kultury a jazyka dané země a hlavně integrace do školství na univerzity.¹¹ Tyto změny měly za následek názory ke změnám tradiční existence židů. Na tyto názory židé reagovali celkem čtyřmi rozdílnými způsoby a to tak, že odmítly veškeré snahy o změny, nebo se zcela asimilovali, což mělo za následek i vzdání se své identity. Většina židů asimilaci nepřijala, ale požadovala integraci spojenou s přijetím reform. Čtvrtý způsob nacionálního charakteru byl přijetí změn, které měly být dotvářeny za pomoci nového židovského obsahu.¹²

Za stěžejní prvek reformy bylo považováno školství a vzdělání. V oblastech s dominantním jazykem němčinou patřili příznivci haskaly k odpůrcům jidiš a požadovali naopak výuku němčiny a hebrejštiny. Klád se důraz na vznik nových židovských škol v oblasti střední Evropy s výukou v němčině a v osvícenském duchu. Ve snaze o zachování vztahu k náboženství byl stanoven umírněný progresivní postoj s uznáváním základních náboženských hodnot, avšak s přihlédnutím k preferencím rozumového přístupu a moderních vědeckých poznatků.¹³

V Čechách byla tradice do pozadí postupně zatlačována. Oproti tomu ve východních zemích Rakouska-Uherska se ortodoxní judaismus velmi ostře střetával s novými směry. Především pražští židé nebyli v těchto názorech na změny jednotní. To vedlo k rozdělení na dvě až tři skupiny. První skupina konzervativních židů měla obavy, že změny naruší tradiční židovský život. Proti tomuto názoru se stavěla skupina většinou mladých liberálů, kteří byli ovlivněni německou kulturou a toužili po asimilaci. Tyto

¹¹ SPIEGEL, Paul. *Kdo jsou Židé?*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2007. ISBN 978-80-87029-07-7, s. 18

¹² HORYNA, Břetislav a Helena PAVLINCOVÁ, ed. *Judaismus, křesťanství, islám*. Vyd. 2., podstatně přeprac. a rozš. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2003. ISBN 80-7182-165-9, s. 161-162

¹³ ABITBOL, Michel a Eli BARNAVI. *Atlas univerzálních dějin židovského národa: od časů biblických praotců do současnosti*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-7187-013-7, s. 299

nové neortodoxní směry se ale ve všem neshodly. Konzervativnější směr měl snahu očistit lidové názory od fanatismu a pověr, ale zároveň nenarušit základy náboženství. Druhý směr měl ve svých představách o emancipaci mnohem větší cíle a snažil se o výraznější asimilaci židů do křesťanského prostředí.¹⁴

1.1.1. Ortodoxní judaismus

Ortodoxie nebo též ortodoxní judaismu je, v rámci židovství, dobře definovaný samostatný jev, který se vyhranil proti výzvě ke změnám, které začaly vznikat v židovské společnosti v západní a střední Evropě.¹⁵ Tato evropská ortodoxie byla v 19. a na počátku 20. století výrazně ovlivněna vlivem urbanizace, tedy přesídlování židovského obyvatelstva z malých sídel do center měst, jakož i emigrací.

Jedná se o hluboce spjatou tradici, ovšem ovlivněnou místními zvyky. Tento směr judaismu je méně organizovaným hnutím, než je tomu u jiných směrů judaismu, jelikož nemá žádnou oficiální světovou organizaci, která by jej sdružovala.¹⁶

Průběhem času se objevily i jiné termíny pro ortodoxní judaismus, jakým je například termín *Tóře věrní*. Obecně se za ortodoxní židy považují ti, kteří pohlíží na psanou a ústní Tóru jako na inspiraci danou B-hem. Věří, že *Halacha*, která vychází z *Tanachu*, *Talmudu*, *Mišny* a veškerých komentářů až po Šulchan aruch, byla dána Izraelitům prostřednictvím *Moše Rabenu* („Moše (Mojžíš), náš učitel“) na hoře Sinaj a je považována za závaznou a neměnnou.¹⁷ Zjednodušeně se dá říci, že ortodoxní judaismus je velmi tradiční a klade důraz na dodržování všech předpisů Tóry.

Moderní ortodoxie, jak se v dnešní době nazývá ortodoxní judaismus, lze označit jako reakci odporu vůči *haskale*. Její vznik byl pod tehdejší ochranou politické moci

¹⁴ VILÍMKOVÁ, Milada. *Židovské město pražské*. Praha: Aventinum, 1993. ISBN 80-85277-23-9, s. 41

¹⁵ ENCYKLOPEDIA JUDAICA, Vol. 12. Jerusalem: Keter Publishing House Jerusalem Ltd, 1996. ISBN 956-07-0226-1, s. 1486 -1487

¹⁶ JACOB, Louis. *The Jewish Religion a Companion*. Oxford University Press, 1995. ISBN 0-09-84 826463-1, s. 372

¹⁷ HORYNA, Břetislav a Helena PAVLINCOVÁ, ed. *Judaismus, křesťanství, islám*. Vyd. 2., podstatně přeprac. a rozš. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2003. ISBN 80-7182-165-9, s. 161-162

v reakčních státech a to Rakousku a Prusku, kterým se podařilo porazit revoluční napoleonskou Francii.¹⁸

1.1.2. Konzervativní judaismus

Tato forma židovské víry v sobě zahrnuje střed mezi ortodoxním a reformním (progresivním) judaismem.¹⁹ Jedná se o další výklad reagující na emancipační situaci židů, který za svůj zrod vděčí Zachariáši Franklovi. Pro vývoj konzervativního judaismu byl důležitý kladný postoj židů identifikujících se a vyznávajících tento směr judaismu k emancipaci židů. Věděli, že jsou nevyhnutelné změny týkající se způsobu náboženského života a přiklonili se k uznání těch, kteří hlásali volnější a lehčí formu interpretace biblických a rabínských precedentů. Pozitivní byl též postoj konzervativních židů k separaci židovské církve a státu.

Co se týče kultury a vzdělání zastánci konzervativního judaismu raději upřednostňovali postoj způsobu života západního stylu. Západní styl judaismu v USA například povolil jízdu autem o Šabat z důvodu snazší dostupnosti z předměstí do vzdálených synagog. Dále také konzervativní judaismus umožnil ordinaci žen na kantorky či dokonce rabínky a to nikoli ve smyslu prorocko-morálního naplnění, ale na základě přesně vyvozených *halachických* zdůvodnění.²⁰ Nicméně kladli důraz na židy jako na národ reagující na nové výzvy vzešlé z průběhu historie díky svému tvůrčímu duchu. Změny se ovšem nesměly nedotknout základních ustanovení, jakými jsou například liturgie v hebrejském jazyce nebo dodržování Šabatu a zásad týkajících se košer stravy.²¹ Díky tomu se konzervativní judaismus stal jedním ze dvou proudů moderního judaismu.²²

¹⁸ BRUMLIK, Micha. *Judaismus*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3914-4, s. 14

¹⁹ JACOB, Louis. *The Jewish Religion a Companion*. Oxford University Press, 1995. ISBN 0-09-84 826463-1, s. 92

²⁰ BRUMLIK, Micha. *Judaismus*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3914-4, s. 15

²¹ ENCYKLOPEDIA JUDAICA, Vol. 5. Jerusalem: Keter Publishing House Jerusalem Ltd, 1996. ISBN 956-07-0251-2, s. 901

²² HORYNA, Břetislav a Helena PAVLINCOVÁ, ed. *Judaismus, křesťanství, islám*. Vyd. 2., podstatně přeprac. a rozš. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2003. ISBN 80-7182-165-9, s. 131-132

1.1.3. Reformní judaismus

Reformní judaismus, též označován liberální či progresivní judaismus, se stal první moderní interpretací judaismu, který byl protikladem ortodoxního judaismu. Vznik reformního judaismu je spjat s měnícími se politickými i kulturními podmínkami a ve snaze o přinesení emancipaci by měl sloužit jako odpověď na vznikající změny.

Jedná se o velmi dynamický směr, jehož manifestace se v každé zemi liší a také průběhem času procházel neustálými změnami. Reformní židé nemají shodu ve věcech víry či v praktickém zachovávání judaismu, ale shodují se v legitimitě změn judaismu. Mezi radikálními a konzervativními židy ovšem existuje vzájemný respekt.²³

Počáteční snahou bylo odstranit vnější znaky rozlišující židy od okolí. Rabín Geiger usiloval o zavedení bohoslužeb v národním jazyce, změnu židovského společenství z uzavřené na náboženskou pospolitost a zrušení rozdělení synagog na mužskou a ženskou část, kterou nahradí nově vznikající synagogy se společným prostorem pro muže a ženy.²⁴

Němečtí reformátoři, kterými byli Samuel Holdbeim a rabín Abraham Geiger, vyvíjeli snahu o náhradu židovského partikularismu za universalismus pomocí reformní teologie a to v mnohem větší míře, než jak tomu bylo v minulosti. Toto úsilí se projevovalo již dříve, ale zatím ne v takové míře, jakou vyvíjeli právě v Německu.²⁵

1.2. První republika

Již na začátku první republiky docházelo k úpadku tradičního judaismu vlivem špatné ekonomické situace a zvyšujícímu se antisemitismu. Důsledkem byly migrační vlny ortodoxních židů z východu na západ. Mezi další vlivy patří typická silná snaha o asimilaci a integraci do většinové společnosti a také migrační vlna židů z Haliče do

²³ ENCYKLOPEDIA JUDAICA, Vol. 14. Jerusalem: Keter Publishing House Jerusalem Ltd, 1996. ISBN 956-07-0242-3, s. 23

²⁴ FISHBANE, Michael A. *Judaismus: zjevení a tradice*. Praha: Prostor, 1996. Obzor (Prostor), sv. 5. ISBN 80-85190-47-8, kapitola IV.

²⁵ JACOB, Louis. *The Jewish Religion a Companion*. Oxford University Press, 1995. ISBN 0-09-84826463-1, s. 416

Prahy, kteří se v Praze buď moc dlouho nezdrželi, nebo se zde usadili natrvalo a snažili se sami přizpůsobit zdejší kultuře a životnímu stylu.²⁶ Nově vzniklá republika znamenala pro židy nové možnosti a důležité posty např. podílení se na hospodářství, vládě a kultuře stádu, ale také ve vědě. Začaly vznikat nové židovské politické organizace a spolky, které mohly vyvíjet svou činnost v naprosté svobodě.²⁷

Asimilace byla pro stoupence česko-židovského hnutí přirozenou věcí. Oproti tomu sionismus byl pro ně dle Soukupové: „...*plodem uražené lidské důstojnosti nesprávně orientované a soucitu s nevině pronásledovanými. Židovská národnost byla definována jako projev bolestí. Židé nejsou národem, protože nemají mateřský jazyk, náboženství jako národní znak neuznávají, čeští sionisté mají své doma v Čechách.*“²⁸

První světová válka přinesla pro židy řadu celospolečenských změn. Z hlediska českého židovského obyvatelstva byl právě přesun velkého množství uprchlíků z rakouských východních území – z Haliče jedním z nejvýznamnějších. Na moderní české souvěrce působili obyvatelé tradičních východních *štetlů* (jid. – měst) jako zjevení z jiné, dávno minulé doby.²⁹ S sebou si přinesli mnohem tradičnější pohled na zvyky a průběh obřadů (např. průběh svatebního obřadu), který byl pro původní české židy do značné míry neakceptovatelný a podobu zdejších obřadů nedokázal významněji ovlivnit. Pováleční repatrianti z oblasti Podkarpatské Ukrajiny původně žili ve zcela ortodoxním a specifickém náboženském prostředí.

Vznik Československé republiky byl židy přijat rozpačitě, někteří nově vzniklý stát přijali s opatrností, vlivem pogromu v Holešově ve dnech 3. – 4. prosince roku 1918, a jiní jej vřele uvítali. Nakonec převážil přístup pozitivní a židé se pak začali aktivně

²⁶ ČAPKOVÁ, Kateřina. *Češi, Němci, Židé?: národní identita Židů v Čechách: 1918-1938*. Praha: Paseka, 2005. ISBN 80-7185-695-9, s. 268

²⁷ RYBÁR, Ctibor aj. *Židovská Praha: Glosy k dějinám a kultuře: Průvodce památkami*. Vyd. 1. Praha: TV Spektrum, 1991, ISBN 80-85334-04-6, s. 137

²⁸ SOUKUPOVÁ, Blanka. Česko-židovská asimilace ve 30. letech 20. století. *Židovská ročenka 5765*. 2004-2005, s. 61-62

²⁹ HABARTOVÁ, Klára. Židovští uprchlíci z Haliče a Bukoviny ve východních Čechách během první světové války. In: *Židé v Čechách*, Praha: Židovské muzeum v Praze, 2007. Táž: *Sňatečnost židovských uprchlíků z Haliče a Bukoviny v Čechách během první světové války*. In: HALÍŘOVÁ (2007), s. 66

zapojovat nejen do hospodářského, ale i politického života republiky.³⁰ Židům bylo též umožněno přihlášení se k „židovské národnosti“ ve snaze státu o oslabení německé národnosti.³¹

Mezi lety 1918-1920 se na území Československa objevovaly antisemitské nepokoje mnohdy vyhrocené i v pogromy, které se nevyhnuly mj. ani Praze. Jejich příčinou nebyl pouze vzniklý poválečný chaos spojený s nejistými poměry ve společnosti, ale i všechny poválečné problémy. Docházelo k obviňování židů z drahoty, nezaměstnanosti a dokonce i z rozpoutání války. Záminkou k protižidovským bouřím se také stalo jmenování v pořadí třetího židovského ministra do vlády, Alfréda Meissnera v roce 1920. Další vyvrcholení nepokojů v české společnosti vyvolala i migrační vlna ortodoxních židů z Haliče, kteří se diametrálně lišili svým vzhledem a kulturou od českých židů.³²

Tyto antisemitské výstřelky brzy odezněly hned poté, co zmizela poválečná nejistota, zkonsolidovala se poválečná chaotická situace a hlavně po jasném důrazu nového státu proti antisemitismu. K židovské menšině byla nově zřízená Československá republika velmi tolerantní a oproti mnoha jiným státům Evropy vyvíjela pro židovskou komunitu příznivou situaci.

Československá republika byla také prvním státem, který oficiálně uznal židovskou národnost a zaručoval židům úplnou rovnoprávnost³³. To zahrnovalo hlavně právo na národní a kulturní sebevyjádření a uznání židovské jednoty. Židé měli také rovněž možnost přihlásit se k jakékoli národnosti, bez ohledu na vyznávání jakéhokoliv náboženství nebo jazyka, kterým mluvili. Všechny tyto stanovy zaručovala ústava, která

³⁰ PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Sefer, 2001. ISBN 80-85924-33-1, s. 514-515

³¹ ČAPKOVÁ, Kateřina. *Uznání židovské národnosti v Československu 1918-1938*. In *Český časopis historický*, roč. 102, 2004, č. 1, s. 77-103

³² YEGAR, Moshe. *Československo, sionismus, Izrael: historie vzájemných vztahů*. Přeložila Eva ADAMOVIČ, přeložil Petr SLÁMA. Praha: Victoria Publishing, 1997. ISBN 80-7219-002-4, s. 25-26

³³ DROZENOVIČ, Wendy. *Židovská otázka jako otázka česká a evropská. K myšlenkovému odkazu Jindřicha Kohna*. *Theologická revue/Theological Review*, Univerzita Karlova – Husitská teologická fakulta, 2014, Vol. 85, No. 4: 551-564

dávala každému občanovi právo se subjektivně rozhodnout, k jaké národnosti se přihlásí.³⁴

Co se týče československých asimilantů a jejich vztahu k náboženství na začátku první světové války, byl judaismus považován za jeden ze základních stavebních kamenů jejich identity a to jen z toho důvodu, že byl asimilanty považován za součást svého kulturního dědictví (přičemž ortodoxie byla asimilanty odmítána již od počátku). Po první světové válce se začal objevovat trend, který se prezentoval radikálním odklonem od náboženství. Ovšem i nadále existovali příznivci toho hnutí, pro které zůstávala hodnotou právě víra. Těmito příznivci byli převážně židé z venkova a menších měst, nebo příslušníci starší generace, naopak pro mladší lidi z větších měst hrálo náboženství v jejich životech menší roli. K ortodoxním židům byly ovšem chovány všeobecné antipatie, jelikož byli považováni za nemoderní náboženské fanatiky.³⁵

U příznivců českožidovského asimilantského hnutí panovaly spory mj. i v otázce, zda si zachovat svou židovskou identitu, nebo o „rozpuštění“ židů do většinové společnosti a následné identifikování se pouze jako Češi. Ve 30. letech přibýlo zastánců radikální asimilace převážně díky rekrutování mladší generace.³⁶

Židovská účast na veřejném životě mezi lety 1918-1938 byla přesto téměř zcela omezena v levicových stranách. Důvody byly různé. Na rozdíl od proporcionálně mnohem početnější židovské populace na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, kde mnoho Židů bylo nakloněno k náboženské ortodoxii, emancipovaní Židé na západě - v Čechách, Moravě a Slezsku - do značné míry identifikovali svoje postavení a zabezpečení statusu s úsilím o lepší sociální a ekonomický pokrok. Ačkoli minimálně v Čechách nebyly žádné politické strany zakazující Židům členství - politické strany věrné katolické církvi, tento fakt ignorovaly - většina z nich nepodporovala Židy ke vstupu z obavy, že budou obviněny svými politickými rivaly, že podléhají „židovskému vlivu“. Toto byla určitá forma antisemitismu, která ztotožňovala Židy (mnoho z nich,

³⁴ ČAPKOVÁ, Kateřina. *Češi, Němci, Židé?: národní identita Židů v Čechách: 1918-1938*. Praha: Paseka, 2005. ISBN 80-7185-695-9, s. 27-33

³⁵ SOUKUPOVÁ, Blanka a Marie ZAHRADNÍKOVÁ, ed. *Židovská menšina v Československu ve dvacátých letech: sborník přednášek z cyklu ve Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea v Praze v říjnu 2002 až červnu 2003*. V Praze: Židovské muzeum, 2003. ISBN 80-85608-72-3, s. 60-61

³⁶ ČAPKOVÁ, Kateřina. *Češi, Němci, Židé?: národní identita Židů v Čechách: 1918-1938*. Praha: Paseka, 2005. ISBN 80-7185-695-9, s. 145

ačkoli ne všichni, mluvilo německy a v mnoha případech pouze německy) s Němci, kterým nedůvěřoval žádný český vlastenec. Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi se obdobný útisk děl maďarsky mluvícím Židům.³⁷

Vlivem vzniku reformních hnutí judaismu docházelo k velkým změnám, které odstraňovali tradice ortodoxního judaismu. Docházelo například ke zrušení rozdělení řady synagog na mužskou a ženskou část. V těchto neortodoxních synagogách bylo ženám povoleno zaujímat stejná místa v hlavní lodi synagogy, stejně jako mužům. Ženy se tak mohly začít modlit po boku svých mužů a rodiny se nemusely rozdělovat podle pohlaví, ale mohly zaujímat místa pospolu.

Dále ženy začaly být započítávány do minjanu a byla jim udělena stejná práva a posty jaké mají muži. Ženy směly začít nosit talit, vázat si tfilin, nosit kipu a dokonce se stát a působit jako rabínky ve své komunitě. Dále mohly začít zpívat ve smíšených sborech³⁸ nebo vést bohoslužby a při zpěvu byl zaveden doprovod hudebních nástrojů. Chlapci a dívky se začali vyučovat podle stejných osnov k bar micva a bat micva, dívky při své bat micva mohly číst z Tóry, bývaly ke čtení z Tóry vyvolávány a také nabyly většiny práv.³⁹ Při Šabatě začaly ženy udělovat svým dětem požehnání, a to stejná požehnání, která do této doby směl udělovat pouze otec.

Další změny nastaly již v roce 1919 přijetím novely manželského práva, která vyřešila problém s dvojkolejnými úředně-náboženskými sňatky, s čím se židovská komunita setkávala dříve. Nově vzniklá novela zavedla fakultativní sňatky církevní, což znamenalo, že náboženské sňatky již byly zrovnoprávněné s úředními sňatky. Takže snoubenci teď měli možnosti uzavírat manželství buď dle svého náboženství, nebo na místních úřadech. V období první republiky docházelo také k rychlému růstu počtu smíšených manželství, ke kterým docházelo rychle vlivem důsledku změny

³⁷ *The Jews of Czechoslovakia: historical studies and surveys, Vol. I.* Philadelphia: Jewish Publication Society of America, c1968, s. 244

³⁸ ZOUFALÁ, Marcela. *Judaismus a ženy v Izraeli.* V Praze: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2039-8, s. 60

³⁹ VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice; náboženství, církve, sekty, duchovní společnost.* Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-798-1, s. 133

celospolečenských poměrů v duchu ideálů moderní předválečné společné doby a projevem židovské asimilace.⁴⁰

Měnily se i časy bohoslužeb, které již nebyly vázány na východ a západ slunce, ale na čas vhodný pro obec. Modlitby se začaly číst s větším důrazem na obřadnost a bohoslužby a modlitby byly zavedeny a přepsány do mateřských jazyků daných obcí, jen částečně bývaly v hebrejštině. Čtení z Tóry se zkrátilo a začal se klást důraz na srozumitelnost s překladem do mateřského jazyka. Haftara se začala číst pouze v překladu, nikoliv v hebrejštině, jak tomu bývalo zvykem. Zavedla se kázání a vypustily se z Tóry pasáže týkající se kohanim, obnovení chrámu a obětních rituálů. Kohanim již neměli povinnost žehnat obci ani být předvoláni k prvnímu čtení z Tóry. Naopak mohli začít vstupovat na hřbitovy nebo se oženit s rozvedenou ženou a dokonce i konvertitkou, což je pro ortodoxní judaismus přísně zakázané.

Bylo povoleno zmírnit dodržování příkázání a tradic, které člověk mohl začít dodržovat podle své vůle a nemusel se řídit příkazy. Šabat a svátky se stále považovaly za svaté, ale každodenní úkoly se směly porušovat, nebylo již na ně nahlíženo jako na práci a nejednalo se již o porušování Šabatu či svátku. Mimo to se začaly měnit pohledy na židovské zákony. Například halacha již nebyla základním ustanovením, ale bylo na ni nahlíženo jako na dílo lidského ducha, které bylo vytvořené v kontextu své doby - nikoli jako součást B-žího zjevení na hoře Sinaj.⁴¹

Pro židovské ženy mezi lety 1922-1924 vznikla samostatná příloha měsíčníku židovských zpráv, která byla určena výhradně mladým sionistickým ženám s názvem *List židovské ženy*.⁴²

Co se týče praktikování tradičního judaismu v Praze mezi lety 1918 až 1938, dochází vlivem emancipace židovského obyvatelstva k vysokému stupni identifikace

⁴⁰ VESELSKÁ, Dana. *Mazal tov: židovské svatební obřady - historie a současnost*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2006. ISBN 80-86889-31-9, s. 46

⁴¹ FEINER, Shmuel. *The Jewish Enlightenment*. Překlad Chaya Naor. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2003. ISBN 0-8122-3755-2, s. 2

⁴² MIKULÁŠEK, Alexej, Viera GLOSÍKOVÁ a Antonín B. SCHULZ. *Literatura s hvězdou Davidovou 2: slovníková příručka k dějinám česko-židovských a česko-židovsko-německých literárních vztahů 19. a 20. století*. Přeložila Jana ŠVÁBOVÁ. Praha: Votobia, 2002. Velká řada (Votobia). ISBN 80-7220-082-8, s. 209

s okolím. Tím dochází k úpadku náboženského citění a k migraci venkovských židů do měst a jejich následná asimilace. Jednou z příčin úpadku praktikování a dodržování židovských náboženských tradic byla faktická absence náboženské výuky ve školách, která po roce 1918 přestala být součástí školního vzdělávání. Výjimkou byly dvě hodiny náboženství týdně, které byly povinné na veřejných školách. K jedinému setkání, pro většinu židů, s judaistickým myšlením a tradicemi docházelo pouze v synagogách, které byly stále méně navštěvovány.⁴³

Vlivem hospodářské krize v Německu a vznik nacistického Německa roku 1933 a také o pět let později po zabrání svrchovaného území Rakouska nacistickým Německem docházelo k migraci židů, kteří hledali útočiště právě v Československu. Hrstka československých židů vzala tyto varovné signály vážně a opustilo zemi.⁴⁴

Dne 7. února 1934 Židovská náboženská obec v Praze vydala svůj první Věstník. Tento zpravodaj vycházel o pěti až osmi stranách až do roku 1990. Úvodní strana obsahovala slovo předsedy, politické články, historii židů v českých zemích, článek zaměřený na židovské tradice a zvyky, zprávy z oslav svátků v mimopražských obcích, časy bohoslužeb, seznam narození, svateb a úmrtí a až do období perzekuce židů obsahoval i reklamy, oznámení a inzerce.⁴⁵

Doba první republiky znamenala nevídanou benevolenci státu vůči Židům. České židovstvo v těchto dobách nebylo ani „národnostně“ ani „jazykově“ jednotné, shodovalo se ovšem v zásadách jako např. v naprosté loajalitě k republice a jejímu prezidentovi T. G. Masarykovi.⁴⁶ V noci z 8. na 9. března 1944 se konala největší

⁴³ KRUŽÍKOVÁ, Jana. Židovské náboženské obce a ortodoxní Židé v Československé republice ve dvacátých letech 20. století. In: Soukupová, Blanka - Zahradníková, Marie (ed.). *Židovská menšina v Československu ve dvacátých letech*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2003. ISBN 80-85608-72-3, s. 98-101

⁴⁴ PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Sefer, 2001. ISBN 80-85924-33-1, s. 318

⁴⁵ Věstník, 1/1934

⁴⁶ BERGEROVÁ, Natália, ed. *Na křižovatce kultur: historie československých Židů*. Praha: Mladá fronta, 1992. ISBN 80-204-0305-1, s. 107

hromadná poprava československých občanů v dějinách a Terezínské židovské ženy čekající na smrt v plynové komoře zpívaly československou hymnu *Kde domov můj?*.⁴⁷

1.3. Druhá světová válka

Před druhou světovou válkou žilo na území Čech, Moravy a Slezska přibližně 136 tisíc osob židovského původu, včetně německých emigrantů.⁴⁸ Podle sčítání lidu v roce 1939 se v Praze pohybovalo okolo 46 170 Židů z celkového počtu 64 488 Židů v Čechách.⁴⁹

Zesílení národní rivality mezi Čechy a Němci doprovázely antisemitské projevy na obou stranách. Následně došlo k přehodnocení progresivnější části českožidovských aktivistů svou dřívější liberálně nacionalistickou politiku spjatou s mladočeskou stranou a následně se přiklonila k Masarykově realistické straně. Z tohoto prostředí roku 1904 vzešel časopis s názvem *Rozvoj*, který se brzy stal nejvlivnějším českožidovským médiem a své místo si udržel až do konce roku 1939.⁵⁰

Na Říšském sněmu 30. ledna 1939 ve svém projevu Hitler nejdříve připomněl výsměch Židů jeho dřívějším „proroctvím“, která se teď začala naplňovat. Dále pokračoval: „*Dnes chci být znovu prorokem. Pokud se mezinárodním židovským finančníkům v Evropě i mimo ni ještě jednou podaří uvrhnout národy do světové války, pak výsledkem nebude bolševizace světa, a tudíž vítězství židovstva, ale zničení židovské rasy v Evropě.*“⁵¹

V březnu roku 1939 se vznikem protektorátu Čechy a Morava docházelo k postupnému systematickému vyřazení židů ze společenského, ale i hospodářského

⁴⁷ KÁRNÝ, Miroslav. In. PAVLÁT, Leo (ed.) *Židé – dějiny a kultura*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2007. ISBN 978-80-86889-59-7, s. 75

⁴⁸ PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Sefer, 2001. ISBN 80-85924-33-1, s. 653

⁴⁹ PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Sefer, 2001. ISBN 80-85924-33-1, s. 638

⁵⁰ KIEVAL, Hillel J. *Formování českého židovstva: Národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870–1918*. 2011, Praha; Litomyšl: Paseka, 2011. ISBN 978-80-7432-174-0, s. 131.

⁵¹ PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3

života. Tzv. Ústředna pro židovské vystěhovalectví měla na starost veškeré záležitosti týkající se židů a ta se zprvu snažila židy donutit, aby emigrovali do zahraničí. Postupně došlo ovšem ke změně strategie tohoto státního orgánu a ta následně začala připravovat realizaci tzv. „konečného řešení židovské otázky“. Pražská židovská obec byla ústřednou donucena poslušně vykonávat všechna nacistická nařízení a také se podílet na deportacích židů do koncentračního tábora Terezín. Tyto transporty začaly na podzim roku 1941 a měly za následek, že počátkem roku 1943 bylo na svobodě už jen kolem 3 tisíc židů.⁵²

Tzv. norimberské zákony židy systematicky izolovaly od ostatních obyvatel a ustanovily zákaz židům vstupovat do určitých parků, ulic, zahrad či sadů. Dále nesměli navštěvovat knihovny, kina a divadla, plovárny a veřejné lázně, sportovní podniky. Co se týče veřejné dopravy, byla židům vyhrazena plošina. Byly též stanoveny nákupní hodiny s omezenou dobou na dvakrát dvě hodiny týdně. Židům byly též odebrány rádia, gramofony, hudební nástroje a telefony. Děti židů měly zakázané chodit do německých škol a nesměly se účastnit ani soukromých vyučování. Židé tak byli uvězněni v tzv. „ghettu beze zdí“. Současně byla nacisty nastolená četná perzekuce proti obyvatelstvu, které se snažilo židům pomoci. Později, po rozpuštění židovské obce v Praze, byla ustanovena tzv. „Židovská rada starších“⁵³.

Koncentrace Židů do ghatt probíhala na různých místech s rozdílným úspěchem. Z celkového počtu 350 000 Židů, označovaných jako říšští Židé, bylo do léta 1941 deportováno asi 15 000 osob.⁵⁴

V Protektorátu od září roku 1941 vešlo v platnost mj. i nařízení týkající se povinného označení osob židovského původu na viditelném místě oděvu ve tvaru Davidovy hvězdy s nápisem „Jude“. Toto označení bylo povinné pro židy starší 6 let.

⁵² KREJČOVÁ, Helena, Jana SVOBODOVÁ a Anna HYNDRÁKOVÁ. *Židé v protektorátu: hlášení Židovské náboženské obce v roce 1942 : dokumenty*. Praha: Maxdorf, 1997. Historia nova. ISBN 80-85800-82-9, s. 7-28

⁵³ PAVLÁT, Leo, ed. *Židé - dějiny a kultura*. 4. vyd. V Praze: Židovské muzeum, c2007. ISBN 978-80-86889-59-7, s. 61-64

⁵⁴ ALY, Götz. *"Konečné řešení": přesun národů a vyhlazení evropských Židů*. Praha: Argo, 2006. Historické myšlení. ISBN 80-7203-833-8, s. 27

Co se týče židovských sňatků, radikální změnu přineslo obsazení Československa a vznik protektorátu Čechy a Morava v roce 1939, který se projevoval změnou organizace a pravidel. Roku 1942, předněji od 7. 3. 1942, vstoupily na území protektorátu v platnost tzv. norimberské zákony na ochranu německé krve, respektive rasové čistoty. Ode dne vydání tohoto nařízení byly zakázány smíšené manželství arijských s židy, ale i případně s tzv. židovskými míšenci.

Postupem času docházelo ke komplikaci možnosti náboženského sňatku. Roku 1942 docházelo vlivem masových transportů k narychlo uzavíraným, úředně odbývaným svatbám. Řada mladých lidí se domnívala, že se zvýší jejich šance na společný transport, přežití a společný život právě manželstvím.

Válečné náboženské sňatky se také setrvale konaly, ale vzácně, i v krutých podmínkách terezínského ghetta či koncentračních táborů. Tyto svatby se konaly tajně a postrádaly nejen charakteristickou atmosféru, ale i celou řadu obřadních atributů.⁵⁵

Vraždění židů probíhalo Hitlerovými stoupenci až do poslední chvíle. 29. dubna 1945 vystoupil Hitler k německému národu s tímto odkazem: *„skutečným viníkem tohoto vražedného zápasu je židovstvo! Také jsem nenechával nikoho na pochybách o tom, že tentokrát to nebudou jenom miliony dětí evropských arijských národů, které zemřou hlady, nebudou to jenom miliony dospělých mužů, koho postihne smrt, a nebudou to jenom statisíce žen a dětí, které budou ve městech sežehnuty ohněm a usmrceny bombardováním, ale i skutečný viník tohoto zločinu dojde odplaty, byť třeba humánnějším způsobem. Především zavazuji vedení národa a jeho stoupence, aby úzkostlivě dodržovali rasové zákony a kladli nemilosrdný odpor traviči všech národů, mezinárodnímu židovstvu.“*⁵⁶

Rokem 1945 se z koncentračních táborů vrátilo 15 tisíc židů, kterým se podařilo přežít strasti války. V roce 1948 pak tento počet stoupl na cca. 24 tisíc, do tohoto počtu jsou též započítáni i židovští přistěhovalci z Podkarpatské Rusi. Židovská obec v Praze

⁵⁵ VESELSKÁ, Dana. *Mazal tov: židovské svatební obřady - historie a současnost*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2006. ISBN 80-86889-31-9, s. 46-48

⁵⁶ PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3, s. 30

byla po válce největší židovskou obcí, do které se vrátilo necelých 11 tisíc židů, kdy předválečný počet byl 46 tisíc.⁵⁷

1.4. Období po Druhé světové válce až po rok 1989

Po návratu do rodných obcí a měst z koncentračních táborů byl život pro židy, kteří byli po dobu války vystavováni neskutečné krutosti, nelidskému zacházení a prožili zážitky, které nebylo možno vyprávět, velmi těžký. Na jednu stranu byli nadšení ze svobody, ale zároveň se museli potýkat s neuvěřitelným smutkem ze ztrát blízkých. V Československu byla židovská menšina v období po osvobození tvořena navrátilivšími se z koncentračních táborů, nebo z exilu v cizině, malou skupinou těch, kterých se podařilo uniknout deportaci, veterány československé exilové armády a židy uprchlými z Podkarpatské Ukrajiny.⁵⁸

Válka měla velký vliv na židovské obřadní tradice. Do míst svého původu se po válce vrátila jen malá část židů, kterým se podařilo přežít útrapy holocaustu a to nemluvě o přeživších, kteří se rozhodli po válce Československou republiku opustit. Nejčastější migrace byly do západní Evropy, ale i do USA či Palestiny (později do státu Izrael). Naopak do Čech a Moravy, vlivem válečných událostí, přicházeli tzv. optanti, tedy obyvatelé Podkarpatské Rusi, která byla od Československa odtržena v roce 1945 a anektovaná Ruskem. Mezi optanty bylo i několik židů, kteří přinesli s sebou i své zkušenosti z tradičního, ovšem stále silně orientálně náboženského světa a to z části Haliče. Pravděpodobně právě díky těmto optantům se do židovského svatebního obřadu vrátila řada tradičních obřadních prvků, které se udržely i po celé období komunistické nesvobody.⁵⁹

V období porevolučních změn byla česká židovská populace decimovaná nejen událostmi druhé světové války, ale i několika emigračními vlnami do Izraele, resp. na

⁵⁷ PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Sefer, 2001. ISBN 80-85924-33-1, s. 654-657

⁵⁸ WEHLE, Kurt. „The Jews in Bohemia and Moravia: 1945 – 1948“. In Dagan, Avigdor. *The Jews of Czechoslovakia. Historical studies and Surveys*. New York, Philadelphia: Society for the history of Czechoslovak Jews and The Jewish Publication society of America, 1984, s. 504

⁵⁹ VESELSKÁ, Dana. *Mazal tov: židovské svatební obřady - historie a současnost*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2006. ISBN 80-86889-31-9, s. 48-50

západ (především v letech 1948 a 1968). Obtížně se vracela k tradičním obřadním zvyklostem svých předků, jelikož žádoucí kontinuita (nutný předpoklad pro vývoj obřadnosti) byla historickými událostmi zcela zničena. V tomto období se židovské obyvatelstvo setkávalo s pronikáním nepůvodních (moderních izraelských, amerických nebo obecně sefardských zvyklostí).

Již na začátku září roku 1945 se podařilo židovské obci obnovit vydávání Věstníku židovské náboženské obce. Ten sloužil jako platforma pro informování např. o restitucích, ale i jako platforma pro boj proti antisemitismu a dalším poválečným problémům, které se vztahovaly k židovskému obyvatelstvu.⁶⁰

Podle sčítání obyvatel v roce 1945 bylo v Čechách, včetně optantů, tedy přistěhovalců z Podkarpatské Rusi, téměř 15 000 židů.⁶¹ V letech 1945-1950 při příležitosti probíhajících imigračních vln opustilo Československo až 25 000 židů, kteří se pak usadili většinou v USA, Velké Británii, Kanadě nebo Izraeli.⁶²

Po roce 1945 dochází ke ztrátě statusu Židů jako národnostní menšiny. Ztráta identity způsobila židovské menšině potíže a museli si zvolit novou národnost a to mezi národnostmi českou nebo slovenskou.⁶³

Březnem roku 1948, měsíc poté, co se moci ve vládě chopili komunisté, ujišťoval občany Československa tehdejší ministr vnitra Václav Kopecká slovy: „To, co se nyní odehrálo v ČSR, jest také porážkou fašizujících antisemitských živlů. Nový režim chce,

⁶⁰ KUKLÍK, Jan. *Jak odškodnit holocaust?: problematika vyvlastnění židovského majetku, jeho restituce a odškodnění*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2798-4, s. 171.

⁶¹ PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Sefer, 2001. ISBN 80-85924-33-1, s. 638

⁶² PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. Praha: Sefer, 1993. Judaika. ISBN 80-900895-4-2, s. 349

⁶³ KREJČOVÁ, Helena. „K některým problémům židovské menšiny a českého antisemitismu po roce 1945.“ In: Tomaszewski, Jerzy, Valenta Jaroslav. *Židé v české a polské občanské společnosti*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 1999, s. 65

aby ještě větší měrou byla respektována náboženská, občanská a společenská práva židů.⁶⁴

Květnem roku 1948 docházelo k emigraci židů do nově vzniklého státu Izrael, tehdejší Palestiny a Československá republika patřila právě mezi ty země, které přes svá území umožňovala tuto migraci židů a to až do jara roku 1949.⁶⁵

Nástup k moci komunistického režimu měl za následek mj. i změny týkající se manželského práva. Roku 1949 byl přijat zákon o uznání jediného platného svatebního obřadu, který byl uskutečněn před světskou mocí, tedy místně příslušným úřadem. Tento zákon byl po příštích 40 let uznáván jako jediný platný. Náboženské sňatky tak nesly roli fakultativních obřadů a pozbyly právního významu. Aktéři těchto sňatků se stali pro komunistický režim osobami identifikujícími se s náboženským smýšlením a dostávali na tzv. index režimu potencionálně nebezpečných osob nejen sebe, ale i své rodinné příslušníky. To mělo za následek radikální úpadek nejen židovských, ale i katolických svateb.⁶⁶

Opět se na naše území vrátil antisemitismus, který vyvrcholil procesem s Rudolfem Slánským, známým pod delším úředním názvem *Proces s protistátní spikleneckým centrem Rudolfa Slánského*, který se konal roku 1952 na nátlak Stalina.⁶⁷

Rudé Právo ze dne 27. 11. 1952 k procesu zveřejnilo toto: „*S hrůzou a odporem se dovidáme o strašných zločinech spáchaných členy rozvratného centra v čele s Rudolfem Slánským, které byly namířeny proti naší republice a jejímu pracujícímu lidu, proti slavné Komunistické straně Československa a proti míru ve světě. Tito zločinní nepřátelé míru se neštíteli spojit se s nejhoršími nepřáteli lidstva, americko-britskými válečnými paliči, aby v jejich zájmu a v zájmu světového kapitálu rozvraceli náš stát a připravovali jeho převedení, podle vzoru zločince Tita, do tábora války. Spikli se s*

⁶⁴ SVOBODOVÁ, Jana. *Zdroje a projevy antisemitismu v českých zemích 1948-1992: studie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny, sv. 19. ISBN 80-85270-34-X, s. 195

⁶⁵ KAPLAN, Karel. *Československo a Izrael 1945-1956 – dokumenty*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, Praha, ISBN 80-85270-12-9, s. 11

⁶⁶ VESELSKÁ, Dana. *Mazal tov: židovské svatební obřady - historie a současnost*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2006. ISBN 80-86889-31-9, s. 50

⁶⁷ KAPLAN, Karel. *Zpráva o zavraždění generálního tajemníka*. Praha: Mladá fronta, 1992. Archiv (Mladá fronta). ISBN 80-204-0269-1, s. 129

agenty imperialismu, aby mařili v naši vlasti budování socialismu, jenž je největší silou míru. Ve jménu míru, o nějž usiluje a pro nějž pracuje veškerý československý, žádáme, aby spiklence postihl nepřísnejší trest. Ve jménu míru budeme usilovat o to, aby každý československý vlastenec odpověděl na podlé zločiny velezrádců, zvýšeným budovatelským úsilím, aby odpověděl zvýšenou prací pro blaho vlasti a ještě rozhodnějšími činy pro mír.“⁶⁸

Bývalý náměstek ministra zahraničí v Československu, který byl spoluobviněný s Rudolfem Slánským prohlásil: „*Hned v prvních dnech po uvěznění, jsem narazil na neskryvaný antisemitismus, čistě hitlerovský, ale v té době jsem byl ochoten ho ignorovat jako osobní vadu jednotlivých vyšetřovatelů... Jakmile se vynořilo nové jméno, vyšetřovatel se hned ptal, zda dotyčný je Žid... Pokud šlo skutečně o Žida, bez jakékoli omluvy byl do protokolu výsledku zanesen a veden s rituálním „sionista“, nahrazující dřívější „Žid“, před vlastním jménem. V konečném znění protokolu se pak ještě objevila formulace „židovského původu“ (platilo to o jedenácti ze čtrnácti obžalovaných, zbývající byli Češi a jeden Slovák). Jednou jsem se vyšetřovatele zeptal, jak mohou skupinu bývalých interbrigadistů nazývat sionisty, zejména když mezi nimi kromě mne a jednoho dalšího soudruha nebyli žádní Židé. Odpověděl s plnou vážností: „Zapomínáte na jejich manželky. Ty jsou všechny Židovky. Tam, kam židovství nemohlo vniknout přímo, tam se dostávalo oklikou, vnucujíc vám židovské ženy.“⁶⁹*

Roku 1953 vešel v platnost zákon o zrušení náboženských společností, který sílil nejen díky antisionistickému, ale celkově antináboženskému zaměření státu.⁷⁰ I přes toto nařízení bylo Praze na židovské obci v roce 1966 registrováno 2 464 osob. Židovská reprezentace považovala za svůj hlavní úkol udržení nejen židovského náboženského, ale i společenského života, který byl předpokladem pro reprodukci komunity.

Šedesátá léta jasně ukázala rozpor v samotné Radě židovských náboženských obcí v mimopražských městech a v pražské židovské obci a její názorovou strukturovanost,

⁶⁸ HODINOVÁ-SPURNÁ, Anežka. Čs. výbor obránců míru žádá nejprísnejší trest. *Rudé Právo* Praha: SVOBODA, n. p., 27. 11. 1952, s. 1

⁶⁹ VAKSBERG, Arkadij Iosifovič. *Stalin proti Židům*. Praha: Beta, 2011. ISBN 978-80-7306-448-8, s. 202

⁷⁰ MENCL Vojtěch, Československo roku 1968, 2. díl: počátky normalizace, Parta a Ustav mezinárodních vztahů, Praha, 1993. ISBN 80-901337-8-9, s. 132

respektive rozpor mezi prorežimními členy židovské reprezentace, členy Komunistické strany Československa, z řad asimilantů a tehdejší ortodoxií, která byla jistější a sebevědomější.⁷¹

Vpádem vojsk Varšavské smlouvy dne 21. srpna 1968 nastala pak další emigrační vlna. Odhadovaný počet židovských emigrantů, kteří Československo opustili během let 1968-1971, se pohybuje kolem šesti tisíc, kromě *akademicky vzdělaných lidí a českých intelektuálů*.⁷²

Charakter tohoto období je velmi dobře patrný i v již zmiňovaném Věstníku Židovské náboženské obce v Praze a po srpnu 1968 se v něm zásadně nevyskytují politicky laděné články. Prostor zpravodaje je věnován pouze článkům vzdělávacím, jako např. dějinám židů ve starověké a novověké Evropě, židovským zvykům a židovským svátkům. Ačkoli již po roce 1968 byla židovská menšina bezprostředně zasažena úbytkem členů v důsledku emigrací, na přání jejich členů ohledně družení se v rámci komunity to nemělo vliv. Již v prosinci toho roku informuje své „souvěrce“, tedy příslušníky židovské menšiny, tehdejší předseda pražské židovské obce o požadavku na možnost scházet se i mimo oficiální akce. Tomuto přání vylo vyhověno: „*Abychom příslušníkům naší náboženské obce poskytli příležitost ke schůzkám a tím ke vzájemným sblížením, dáme každý čtvrtek v době od 16 do 18 hodin počínaje 2. lednem 1969 k dispozici místnost v budově židovské radnice v Praze 1, Maiselově 18. Na přání návštěvníků bude podáván čaj.*“ s poznámkou: „...*vidíme v tom přání po silnějším semknutí našich řad...*“.⁷³

Těmto aktivitám, přesahujícím náboženské poslání židovské komunity, nebyly orgány státní moci, zejména Sekretariát pro věci církevní, nakloněny a neschvalovaly je. Aby bylo možné tyto aktivity oficiálně provozovat, volila židovská reprezentace několik strategií. Jelikož byly Sekretariátem schváleny pouze náboženské aktivity, bylo poslední strategií striktní vázání nenáboženských aktivit na ty náboženské. V praxi to znamenalo, že téměř každá činnost byla nějakým způsobem spojena s náboženským svátkem.

⁷¹ SOUKUPOVÁ, Blanka a Miloš POJAR, ed. *Židovská menšina v Československu v letech 1956-1968: od destalinizace k pražskému jaru*. Praha: Židovské muzeum v Praze, c2011. ISBN 978-80-87366-09-7, s. 40-41

⁷² BERGEROVÁ, Natália, ed. *Na křižovatce kultur: historie československých Židů*. Praha: Mladá fronta, 1992. ISBN 80-204-0305-1, s. 163

⁷³ Věstník, 12/1968

Nejen Věstník patřil do činnosti s literárním - odbytištěm pro články s židovskou tematikou židovské komunity. Ten byl zdrojem jak amatérských či poloprofesionálních literárních počinů, tak i převzatých děl osvědčených autorů. Mezi další zdroje židovských literárních prací patřila i Židovská ročenka. Byla vydávána krátce po Roš ha-Šana (židovském novém roce, tedy na podzim) a vycházela po celé období normalizace. Obsah ročenky byl pokaždé zveřejněn ve Věstníku. Ročenka vydaná na podzim 1989 byla shrnuta v listopadovém čísle: „*Obálku tvoří reprodukce nápisů na zdech Pinkasovy synagógy a kresba synagógy je od Vladimíra Komárka. Obsah zahajuje kapitola z chystané knihy rabína Daniela Mayera Mojžíš a odchod z Egypta; liturgií a historií se zabývají články Bedřicha Noska, Jany Doležalové, Heleny Krejčové (O židovském kalendáři 1881-1938), Arno Paříka a Juraje Alnera (Židia na Slovensku 1941). Zvláště zajímavý je příspěvek Miroslava Kárného Odstraněné otazníky – jeho nová odhalení spojená s otázkou transportů. Poezii zde tentokrát představují básnířky Jana Štroblová, Eva Feiglová, Marie Borešová a Lenka Chytilová; Hana Žantovská tu uveřejňuje své překlady Franze Werfela. O Jiřím Weilovi napsal Jan Podlešák, o Jiřím Ortenovi je zde úryvek z doslovu Ještě jednou o bratrovi k chystané knize Čechy za oknem smutných duší, který napsal Ota Ornest. Čtení z krásné prózy je tu přepestřé, stačí pouhý výčet autorů: Josef Roth, Elie Wiesel, Leo Pavlát, Roman Brandstaatter, Stefan Zweig, Ivan Klíma, Zdislava Michlová. Pozoruhodný je též překlad Dvou úvah lubavičského rabína menachema M. Schneersona a epické balady a epické balady o mučednické smrti Mordechaje Gebirtiga od nedávno zemřelé Anny Kamieńské.*“ Tento popis obsahu Ročenky umožňuje vytvořit si představu o tom, co z literatury s židovskou tematikou čtenáře zajímalo.⁷⁴

Bohoslužby v Praze probíhaly před rokem 1989 pouze ve dvou synagogách a to ve Staronové a Jubilejní, tzv. Jeruzalémské, přičemž v Jeruzalémské synagoze probíhaly pouze šabatové a sváteční bohoslužby. Ve Staronové synagoze probíhali kromě šabatových a svátečních bohoslužeb i ranní bohoslužby.

K praktikám a náboženským obřadům v době komunistu, se ministerstvo kultury ČSR stavělo k Židovské náboženské obci následovně: „*Jak je vidět, jídelní předpisy*

⁷⁴ Věstník, 9/1989

*judaismu jsou typickou ukázkou přežívání určitých archaických náboženských prvků, i když skutečné příčiny jejich vzniku upadly již dávno v zapomenutí.*⁷⁵

Dle výpovědi pana PhDr. Alexandra Putíka, odborníka na židovské dějiny z Židovského muzea v Praze, se vůbec žádný obřad Bat micva v období mezi lety 1973-1989 nekonal. Tento zvyk se zavedl v Praze až po změně společenského systému po roce 1989. Oproti tomu obřad Bar micva se v Praze konal zhruba jednou za dva roky. Svatební obřady probíhaly jedenkrát do roka a dokonce se jednalo i o svatby, kdy si česká židovská dívka brala cizince, načež následně vycestovala. PhDr. Putíkovi se podařilo zaznamenat jeden případ tajné svatby důchodců a to vdovy a vdovce, kteří nechtěli uzavřít občanský sňatek a to z důvodu snahy nekomplikovat dědické záležitosti svých dospělých dětí.

Svatební obřady po revoluci roku 1989 prošly změnou zákonných norem a uzavírání sňatků mohlo probíhat obdobně, jako v období první republiky. Manželství lze tedy uzavírat před úřadem, orgánem církve nebo před náboženskou společností.⁷⁶

Rok 1989 byl zástupci židovské komunity v českých zemích přirovnáván k roku 1918 a to z toho důvodu, že silné češství, respektive českoslovenství, bylo v předchozích obdobích zárukou rozvoje židovství.⁷⁷

⁷⁵ Sekretariát pro věci církevní ministerstva kultury ČSR – *Židovské náboženské obce v ČSR*, Praha, 1977, s. 52

⁷⁶ VESELSKÁ, Dana. *Mazal tov: židovské svatební obřady - historie a současnost*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2006. ISBN 80-86889-31-9, s. 50

⁷⁷ SOUKUPOVÁ, Blanka. *Identita židovské minority po tzv. Sametové revoluci (1989-1992)*, na základě veřejných projevů. In: ŠRAJEROVÁ Olga (ed.) *Národnostní menšiny na přelomu tisíciletí: sborník z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 12. a 13. listopadu 2002 ve Slezském ústavu Slezského zemského muzea v Opavě*, s. 153

2. Soudobé postavení ženy v tradičním judaismu se zaměřením na tradice a zvyky Židovské obce v Praze

Tato kapitola je zaměřená na tradice a zvyky současné doby, které se týkají života pobožných žen z náboženského pohledu, ať už přímo či nepřímo a co ji v průběhu života od narození až po úmrtí čeká.

Ženy v tradičním směru judaismu a jejich postavení výstižně popisuje kniha *Ženy v Bibli, ženy dnes* od Terezie Dubinové: „Žena je bytost, kterou je na jednu stranu nutné chránit a chovat se k ní s respektem a úctou, na druhou stranu muž vůči ní zaujímá vůdčí, dominantní postavení. On je zároveň zákonodárcem společnosti. ...Na druhou stranu, podle náboženského práva to byli muži, kdo potřeboval ženy pro splnění příkazu – *Plodte se a množte se*.“⁷⁸.

Postavení žen vůči mužům ovšem nikdy nebylo vnímáno otrockým způsobem, jak by se mnohým mohlo zdát. Žena je muži pomocnicí, souputníkem a to již od pramátí Evy, jak se píše v 1M (Be-rešit) 2,18 a sdílí se svým manželem blahobyť, ale i všechny strasti. Neb je psáno: „*Muž má milovat ženu svou jako sám sebe a ctít ji víc než sám sebe*“⁷⁹, dále se v Talmudu můžeme dočíst: „*Muž má jíst a pít pod své majetkové poměry, šatit se dle svého jmění, avšak ženu svou zdobit nad své jmění*“⁸⁰, či „*Kdo ženy své si váží, zbohatne*“⁸¹.

Talmud ve své hluboké znalosti muže upozorňuje na velké pochopení nejen pro ženskou „vidění světa“, ale i na nutnost zajištění nejen kvalitního bydlení, ale i dostatku jídla muže na tento fakt upozorňuje. Např. bez ženina souhlasu nesmí jejich společné bydlení okupovat příbuzní a dokonce ani tchyně.⁸² Velmi důležité je i dobré zacházení s ženami, neboť „*žena má slzy na krajíčku a snadno se trápí*“.⁸³

⁷⁸ DUBINOVÁ, Terezie. *Ženy v Bibli, ženy dnes: sborník přednášek z cyklu Terezie Dubinové, PhD. ve Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea v Praze leden 2007 - leden 2008*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2008. ISBN 978-80-86889-69-6, s. 227

⁷⁹ Talmud, traktát Jebamot 62 b

⁸⁰ Talmud, traktát Chullin 84 b

⁸¹ Talmud, traktát Baba Mezia 59 a

⁸² MEISSNER, Alfred, *Postavení ženy u židů*. In: *Kalendář česko-židovský*, roč. 16 (1896-97), s. 172

O všech jednotlivých kapitolách života ortodoxních žen podrobně pojednává kniha *Halichos Bas Yisrael*⁸⁴, určená speciálně ortodoxním ženám. V jednotlivých kapitolách rozvádí konkrétní ženské *micvot* (doslova „příkaz“) a pravidla halachy, související s životem židovské ženy.

Velice zajímavým a ojedinělým dílem je v této souvislosti kniha *Hodiny zbožnosti*, sepsaná v roce 1855 autorkou Fanny Neuda. Jedná se o první knihu sepsanou na českém území židovskou ženou pro židovské ženy. Na rozdíl od knih sepsaných muži, zohledňuje pocity a potřeby žen, mužům těžko představitelné. Jedná se o sbírku modliteb pro různé příležitosti a situace v životě židovské ženy. Fanny Neuda si velmi vážila svého manžela a do úvodu své knihy napsala: „*Ráda bych totiž zveřejněním těchto rádek zbudovala svýma slabýma rukama pomník milující vzpomínky na mého vzácného, nezapomenutelného manžela Abrahama Neudu, rabína v Lošticích na Moravě...*“⁸⁵

Život židovské ženy v tradičním judaismu se může zdát nesnadný. Někteří lidé tento způsob života považují za přežilý, zbytečně přísný, fádňí a někdy i antifeministický. Ovšem najde se velké množství žen, kterým se tento způsob života líbí, vyhovuje jim a svým smyslem a významem je naplňuje.

Být židovskou ženou neznamena pouze plnit nařízení *Tóry* a rabínů, ale i vychovávat své děti ve víře v jednoho B-ha, učit je židovskému způsobu života a s ním spojeným praktikám, např. modlitbě. S tím souvisí i téma zachování židovského národa. Vždyť je to právě žena - matka, po které se dědí židovské vyznání.

Základní náboženské povinnosti ženy se dají rozdělit na čtyři nejdůležitější oblasti, a to:

- Správné ovládnutí *kašrutu* - košer kuchyně.
- Zachovávání rodinné (manželské) čistoty - *Nida*.
- Při přípravě šabatové chaly (druh pečiva) musí žena podle staré židovské tradice oddělovat malou část těsta, kterou následně spálí.

⁸³ Talmud, traktát Baba Mezia 59a

⁸⁴ FUCHS, Yitzchak Yaakov. *Halichos Bas Yisrael*. Feldheim Pub, 1983. ISBN 978-0873063975

⁸⁵ NEUDA, Fanny. *Hodiny zbožnosti*. Mohelnice: Respekt a tolerance, 2008. ISBN 987-80-903832-6-5, s. 7-8

- Rozsvěcování svítel o šabat a svátcích.

Svátoost domova vždy dávala ženám svobodu v modlitbách. Oproti mužům nejsou omezeny pravidly, která určují, jak, kde a kdy se modlit. Zproštěním od těchto pravidel byla ženám již od dob dřívějších dopřána jistá volnost a svoboda. Modlitby žen, na rozdíl od modliteb mužů, mají jiný rozměr a hloubku. Ženské modlitby jsou považovány za modlitby citů.⁸⁶ Podle názorů rabínů by si aspoň jednou denně měla žena udělat čas na modlitbu. Sama by si měla určit, o jakou z denních modliteb půjde. Podle rabínských autorit, by se žena měla pomodlit alespoň *Šema Jisra'el a Šmone esre*⁸⁷, dále je vhodné se před spaním modlit vlastními slovy. Tato modlitba není vázána na jazyk modlitby, ale měla by se skládat ze tří částí: v první části žena musí oslovit B-ha jako nejvyššího a požehnaného vládce celého světa, druhou část věnovat prosbám a přimlívám, třetí část by měla žena věnovat poděkováním.⁸⁸

V *Tanachu*, ale i *Talmudu* nalezneme pasáže, ve kterých je poukázáno na moudrost a prorocké schopnosti žen, které se posléze staly pramatkami všech židovských žen. Tohoto faktu si můžeme všimnout např. u jmen, které pramatky dávali svým synům nejen podle toho, co znamenali jejich synové pro ně samotné, ale i podle toho, co měli vykonat pro izraelský národ.

Každá žena si v sobě nese odkaz našich pramatek v podobě vnitřních vzpomínek, vlastností, které dotvářejí naši osobnost a pomáhají nám posunout se směrem, kterým máme jít. Každá z matek charakterizuje svým způsobem jednu cestu. Jejich síla, laskavost, vroucí a hluboký mateřský cit s poznáním jsou dědictvím z duchovnosti Sáry, dobroty Rivky, vděčnosti Ley a pokory Ráchel.⁸⁹

Ráda bych při této příležitosti vzpomněla na paní Waltraut Stechrovou, která v 60. letech působila v Praze nejen jako členka synagogálního sboru, dále zajišťovala kiduš

⁸⁶ KORNBLUTH, Sarah Tikvah a Doron KORNBLUTH. *Jewish women speak about Jewish Matters*. Southfield: Targum Press, Inc., c2000. ISBN 978-1568711515, s. 24- 25

⁸⁷ BLAŽEK, Jiří; HOLUBOVÁ, Markéta. *Sidur Adir ba-marom. Modlitební kniha pro všední dny, šabat a svátky s paralelním českým překladem a komentářem*. Praha: Nakladatelství Bergman Tomáš, 2008. ISBN 978-80-904207-0-0, s. 676

⁸⁸ Z hodin *Praktické halachy* vedené rabínem Davidem Peterem

⁸⁹ DUBINOVÁ, Terezie. *Ženy v Bibli, ženy dnes: sborník přednášek z cyklu Terezie Dubinové, PhD. ve Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea v Praze leden 2007 - leden 2008*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2008. ISBN 978-80-86889-69-6, s. 58

pro synagogu v Jeruzalémské ulici, starala se o ženskou mikve (rituální lázeň), která tou dobou v Praze neexistovala a jako náhradní řešení sloužila Vltava. Také jako členka ženské odnože Chevra kadiša ručně šila i rubáše pro zesnulé a prováděla taharu (rituální očistu) zesnulých žen. Jako zdravotní sestra pomáhala coby častá dobrovolnice (ze svého přesvědčení) na sociálním oddělení Židovské obce v Praze a starala se o nemocné členy obce a byla ochotná i za nemocným jít pěšky v zimě přes půlku Prahy. Waltraut Stechrová, blízkými nazývaná Gertruda, nebo také Trudi, je právem nazývaná jako „Svatá žena“. Čest její památce.

Profesor Kučera na hodině Teologické filosofie pronesl krásnou větu: *„Žena v Bibli je hrdou ženou. Ženy byly vždy hrdé, že porodily dítě, jejich děti pro ně byly vždy největší radostí. Oznamovaly tak lidem: „Teď přichází moje dítě, to já jsem ho zrodila, nikdo jiný.“ Bible nedělá z žen chudinky, ba naopak, jsou to statečné ženy.“*

Všechny načerpané poznatky týkající se života tradičních (ortodoxních) žen v Praze vzešly ze šurů (vyučování) a rozhovorů s rabínem Davidem Peterem a Mgr. Janou Peterovou a jsou doplněny doporučenými pasážemi z Tóry, rabínských komentářů a literatury týkající se daného tématu.

2.1. Narození

Když se do židovské rodiny narodí holčička, je její jméno poprvé vysloveno při šabatovém čtení z Tóry, ke kterému je její otec vyvolán. Při tomto vyvolání ke čtení Tóry se zároveň pronáší modlitba za matku a dítě. Při modlitbě se ale zmiňuje pouze hebrejské jméno děťátka. I když se dnes v Praze židovským dětem dávají obvykle pouze židovská jména, najdou se i výjimky.

Výběr jména je v židovské kultuře velmi důležitý. Již od dob Tanachu se dětem dávala a dávají jména podle toho, co mají vykonat, co jejich narození znamená pro rodiče a jakou si přejí mít povahu dítěte. V aškenázském prostředí se holčičkám dává jako druhé jméno i přídavné jméno v jazyce jidiš, označující žádoucí vlastnost a Praha tomu není výjimkou. Tato přídavná jména symbolizují, jakou by měla mít dívka povahu, a zároveň slouží k jejímu vyzdvihnutí ve formě lichotky. Např. jméno Fradel znamená „veselá“.

V Praze nebývá tak často zvykem slavit tzv. Simchat bat, což v překladu znamená doslova „radost z dcery“. Jedná se o novodobý obřad, ve kterém se sejdou příbuzní a přátelé rodičů miminka a slaví narození holčičky.

2.2. Bat micva

Bat micva, doslovně „dcera přikázání“. Jedná se o novodobější obřad, který není součástí *Halachy*. Vznik bat micva se datuje k 19. století a pochází z Německa.

Obřad se odehrává u dívek po dovršení věku dvanácti let. Výpočty let se provádějí výhradně za pomoci židovského kalendáře. Jsou-li kolem židovského data narození nejasnosti, musejí být objasněny, aby dívka věděla, od kterého dne se stává dospělou a má povinnost zachovávat *micvot*.⁹⁰ Obřady bat micva se v různých židovských komunitách často liší. V reformních židovských společenstvích dostávají dívky při obřadu dokonce i *talit*⁹¹, někde i *tfilin*⁹² a bývávají počítány do tzv. *minjanu*, což v ortodoxním prostředí označuje minimální počet mužů potřebných k modlitbě a vnášení Tóry. V reformních komunitách také bývají dívky vyvolány ke čtení z Tóry, což je pro (ortodoxní) pražskou židovskou obec nepřipustné.

V ortodoxních komunitách si dívka neobléká ani *talit*, ani *tfilin*, nemůže být počítána do *minjanu* a už vůbec nebývají dívky vyvolávány ke čtení Tóry. Oslava bat micva se v Praze odehrává buď v domě dívky anebo ve společenských místnostech obce. Dívka si připraví *parašu* (část úseku textu Tóry) anebo příběh z *Tanachu* související s jejím jménem. Nad vybraným textem dívka přednese zúčastněným své zamýšlení a následně započne oslava. Tímto obřadem se dívka stává „dospělou“ a má stejné povinnosti jako dospělá žena.

⁹⁰ GREENVALD, Ze'ev. *Ša'arej halacha: Brány halachy*. Přeložila Miriam HAVELKOVÁ. Praha: Agadah, 2012. ISBN 978-80-87571-02-6, s. 33-34

⁹¹ Modlitební šál

⁹² Modlitební řemínky

2.3. Dobročinnost

Dobročinnost, hebrejsky *cedaka*, je součástí života každého židovského člověka, tudíž se nevztahuje pouze na muže, ale i na ženy. Je *micvou* dávat milodary jak chudým lidem, tak i svobodným matkám nezaopatřených dětí. Vše je odvozeno z 5M (Devarim) 8, 15, kde se píše: „*Naopak, otevři svou ruku a půjč mu k zaplnění jeho nedostatku tolik, kolik se mu nedostává.*“⁹³ a v 1M (Be-rešit) 18, 19: „*A poznal jsem ho, protože přikáže svým synům a své rodině po sobě zachovávat H-spodinovu cestu, zjednávat spravedlnost a právo, a proto je správné, aby H-spodin na Avrahama přivedl, co o něm řekl.*“⁹⁴ Právě tento příkaz nám ukládá pomáhat našim bližním, poskytovat jim podporu a pomoc v tom, co potřebují. Každý, a to i chudý, je povinen dávat milodary. Každý člověk má přispívat na dobročinnost vždy podle svých možností a prostředků. Bohatý musí dávat víc, chudý zase tolik, kolik může. Je obvyklé dávat desátek z peněz, které člověku zbudou po nutném zaopatření sebe sama a vlastní rodiny.

Každá židovská obec měla a má finanční prostředky určené pro chudé, jako například košer víno a macesy.⁹⁵ V současné době se židovské ženy aktivně podílejí na fungování mj. i sociálního oddělení Židovské obce v Praze ve snaze poskytnout pomoc všem zájemcům o sociální služby a to především osobám patřícím k židovské komunitě a jejich blízkým, kteří se nacházejí v nepříznivé sociální situaci ať už z důvodu věku, nemoci, krizové situace či ztráty soběstačnosti.⁹⁶

Další možnosti pro ženy ve výkonu dobročinnosti je členství v ženské odnoži Chevra kadiša, která má na starost nejen navštěvování nemocných, ale i taharu, rituální očistu, zesnulého a zajištění obřadu, ve snaze ulehčit truchlícím starostem.⁹⁷

⁹³ Chamiša chumšej Tora: im ha-haftarot. Přeložil Karol SIDON. Praha: Sefer, 2012. ISBN 978-80-85924-67-1, s. 38

⁹⁴ Chamiša chumšej Tora: im ha-haftarot. Přeložil Karol SIDON. Praha: Sefer, 2012. ISBN 978-80-85924-67-1, s. 31

⁹⁵ LEVITATS, I.: *Charity*. In: Encyclopedia Judaica. [CD-ROM Edition]. Version 1.0. Israel: Judaica Multimedia, 1997

⁹⁶ ŽOP. Propagační materiál – Sociální oddělení Židovské obce v Praze

⁹⁷ LEVITATS, I.: *Charity*. In: Encyclopedia Judaica. [CD-ROM Edition]. Version 1.0. Israel: Judaica Multimedia, 1997

2.4. Manželství

Manželství se v ortodoxním judaismu odehrává pouze mezi židy, ať už jsou halachického původu nebo podstoupili konverzi k ortodoxnímu judaismu (tzv. proselyté). Obřad zasnoubení a svatby prošel od biblických dob malými úpravami, nicméně jádro obřadů zůstalo zachováno až do současné doby.

Židovská svatba se sestává ze dvou částí, a to zasnuby (*kidušin*) a svatební ceremonie - sňatek (*nisu'in*). Původně dělila zasnoubení a svatbu až roční prodleva. Ta sloužila k přípravě výbavy nevěsty a k zajištění ženichovy vlastní existence, která byla nezbytná k zabezpečení potřeb rodiny. Ve středověku se však oba obřady spojily a byly doplněny o některé prvky. Ty umožnily, že dnes se obřad zasnub odehrává v den svatby. Nejdříve je obřad zasnub a hned na něj navazuje obřad svatby.⁹⁸

Prvotní ustanovení týkající se manželství je řízeno Tanachem, pak Talmudem a řadou dalších rabínských rozhodnutí a ustanovení. První příkaz, který byl dán lidem, respektive Adamovi a Chavě (Evě), od B-ha bylo: „*Pru u-rvu!*“ (buďte plodní a množte se)⁹⁹, ten se nachází v 1M (Be-rešit) 1, 22. Znázorňuje podstatu vztahu mezi mužem a ženou v manželství. Toto nařízení se dle rabínského židovství považuje za B-ží příkaz daný pouze muži, nikoli ženě. Dokonce i první přikázání, *pru u-rvu*, bylo vztahováno pouze směrem k mužům, nikoli k ženám.¹⁰⁰

Sňatky se doporučují uzavírat v mladém věku. Pro muže tímto doporučeným věkem bylo osmnáct, maximálně dvacet let, dnes i třicet let.¹⁰¹ Oproti tomu žena nemá určeno, v kolika letech by se měla provdat. Věk pro uzavření manželství začíná její pohlavní zralostí. Tento věk ovlivňuje i fakt, že žena nemá povinnost studovat Tóru a starat se o obživu.

⁹⁸ NEWMAN, Ja'akov; SIVAN, Gabriel. *Judaismus od A do Z*. Praha: Sefer, 2004. ISBN 80-900895-3-4, s. 88

⁹⁹ *Chamiša chumšej Tora: im ha-haftarot*. Přeložil Karol SIDON. Praha: Sefer, 2012. ISBN 978-80-85924-67-1, s. 3

¹⁰⁰ GANZFRIED, Šlomo ben Josef. *Kicur Šulchan aruch*. Stránka: Agadah, 2012. ISBN 978-80-87571-00-2, kap. 145.

¹⁰¹ COHEN, Abraham. *Talmud: (pro každého) : historie, struktura a hlavní témata Talmudu*. Praha: Sefer ve spolupráci s European Jewish Publication Society, 2006. Judaika. ISBN 80-85924-49-8, s. 204

Mnohem větší význam, v případě oblečení nevěsty, má střih svatebních šatů, jejich barva není podstatná. Oděv musí být decentní a odpovídat tradičním pravidlům *cnitut*, tedy vhodného odívání, které v dnešní době občas bývá v rozporu s módními trendy. Podstatnou roli hraje totiž délka šatů – sukně, rukávy a hloubka dekoltu. Tělo nevěsty by mělo být co nejvíce zahaleno. Šaty by tedy měly mít délku minimálně pod kolena, ideálně po kotníky, nejméně se tříčtvrtečním rukávem, bez dekoltu a s neodkrytými rameny a zády. Nezbytný je rovněž závoj.¹⁰²

Před začátkem vlastního obřadu se nevěsta vítá s hosty a přijímá svatební dary, sedíc na zvláštním trůnu v místnosti mimo synagogu. Těsně předtím, než je k ní přiveden ženich, si nevěsta zahalí obličej závojem. Po příchodu ženich závoj na chvíli odkryje, slavnostně si prohlédne obličej nevěsty a opět ji zahalí. Tento zvyk vychází z příběhu Jaakova a Ráchel¹⁰³, ženich si ověřuje, jestli mu nebyla jeho vyvolená vyměněna. Poté je nevěsta dovedena v doprovodu své matky a matky ženicha za ženichem do synagogy a postaví se s ženichem pod baldachýn (hebr. *chupa*), který je držen čtyřmi svobodnými muži. V českém prostředí je zvykem, že nevěsta je kolem ženicha provedena sedmkrát dokola. Počet obcházení ale nenachází oporu v biblickém textu. Obvykle je vysvětlován jako kabalistická forma magické praktiky k zahánění démonů. Další souvislostí však je vymezení obou jedinců vůči budoucímu společnému soužití v manželství. Jelikož nevěsta tím, že opakovaně dokončuje kruh kolem ženicha, tímto dává najevo, že svou přítomností naplňuje život ženicha k úplnosti.¹⁰⁴ Tento obyčej vychází z kabaly a symbolizuje např. ovinutí a spojení ženské a mužské duše.

¹⁰² VESELSKÁ, Dana. *Mazal tov: židovské svatební obřady - historie a současnost*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2006. ISBN 80-86889-31-9, s. 74

¹⁰³ Jaakov se chtěl oženit s Ráchel, dcerou svého strýce Lavana. Lavan mu dal podmínku, že mu Ráchel dá, jen když u něj bude Jaakov sloužit sedm let. Po uplynutí sedmi let nastala svatba a Lavan podvodným způsobem Jaakovovi podstrčil svoji starší dceru Leu. Jaakov se s ní vyspal a teprve ráno poznal, že to nebyla Ráchel. Povinnost mu velela pojmout Leu za ženu, ale stále toužil po Ráchel. Jaakov tedy musel sloužit dalších sedm let, aby získal svou milovanou Ráchel za ženu.

¹⁰⁴ VESELSKÁ, Dana. *Mazal tov: židovské svatební obřady - historie a současnost*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2006. ISBN 80-86889-31-9, s. 110

2.4.1. Zasnoubení

Podle Talmudu ženich musí projevit své přání a touhu vybrat si ženu a z ní učinit svojí manželku v obřadu zvaném *kidušin*, doslova „posvátnost“. Tento výraz se v pozdějších letech stal synonymem pro obřad zasnoubení. Zasnoubená žena po tomto obřadu byla brána jako svaté vlastnictví, majetek patřící Chrámu, a následkem toho byla zakázána pro všechny ostatní muže.

V *Talmudu* jsou uvedeny tři způsoby zasnoubení ženy. A to způsob finanční (peněžní úhrada daná nevěstě), písemná listina o zasnoubení a sexuální styk.

Dříve se obřad zasnoubení konal v domě nevěsty, dnes se vše obvykle odehrává v synagoze. Pod chupou probíhá obřad zasnub a hned na něj následuje obřad oddání. Chupa má symbolizovat budoucí domov ženicha a nevěsty. Pak je k ženichovi přivedena nevěsta v doprovodu družiček nebo své matky, kterým jdou vstříc naproti družbové i významní mužové, aby nevěstu přivítali. Když se vzájemně k sobě přiblíží, otočí se nazpět a společně pokračují směrem k chupě. Družičky, nebo matka nevěsty pak vedou nevěstu pod chupu, kde spolu sedmkrát obejdou ženicha, zatímco jsou doprovázeny chazanovými zpěvy. Následně si nevěsta stoupne na pravou stranu od ženicha a ten, kdo je požádán, aby říkal svatební požehnání, stojí bokem, tváří k Východu.¹⁰⁵

2.4.2. Svatba

V prostředí českých obcí se obřadní svatební tradice po roce 1989 pozvolna začaly formovat a případně obnovovat, souhrnně včetně vlivu izraelských rabínů.¹⁰⁶ Židovská svatba (*chatuna*, v halachické terminologii *chupa ve-kidušin*) navazuje na obřad zasnub. Po svatební ceremonii ženich navléká nevěstě prsten. Následuje požehnání nad sklenicí vína, ze kterého se oba manželé napijí.

¹⁰⁵ GANZFRIED, Šlomo ben Josef. *Kicur Šulchan aruch*. Stránka: Agadah, 2012. ISBN 978-80-87571-00-2, kap. 147.

¹⁰⁶ VESELSKÁ, Dana. *Mazal tov: židovské svatební obřady - historie a současnost*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2006. ISBN 80-86889-31-9, s. 50

V předvečer svatby nevěsty navštěvují poprvé rituální lázeň zvanou mikve a to většinou v doprovodu matky či jiné příbuzné. Důležitá je i přítomnost správkyně lázně, která má za úkol prověřit, zda jsou splněny všechny náboženské předpisy a také dohlíží na správné ponoření dívky do mikve, jelikož voda musí proniknout ke každé části těla. Nezbytným předpokladem náboženského sňatku je právě rituální čistota, hebr. *Tohora*.

Ženich s nevěstou se obvykle setkají až ve svatební den při zahájení obřadu, do té doby dívka tráví čas se svými rodinnými příslušnicemi a přítelkyněmi. Dnes délka svatebního odloučení páru je po celý předsvatební týden až do obřadu. Nevěsta s ženichem se také po celý svatební den postí.¹⁰⁷

2.5. Jichud

Význam slova *Jichud* znamená přebývání muže a ženy o samotě. Konkrétně v tomto případě, týkajícím se svatby, se jedná o chvíli po svatebním obřadu, kdy mají ženich s nevěstou, nebo spíše už novomanželé, možnost být poprvé sami spolu.

Podle židovského zákona se svatba (sňatek) rozděluje na dvě etapy. První etapa je označována jako kidušin či erusin - posvěcení ženy jako manželky, jakmile dá ženich nevěstě pod chupou prsten tak část kidušin, erusin, končí. Druhá etapa, tzv. nisuin, je nejdůležitější částí celého svatebního obřadu. Ženich je spolu s nevěstou uveden do zvláštního pokoje - místnosti, kde mají možnost spolu po dlouhém půstu v klidu pojišť a jsou odloučeni od všech svatebčanů. Nikdo by neměl do místnosti vstupovat ani novomanžele rušit. Tímto aktem zároveň dochází k završení platnosti manželství, i když se nejedná o sexuální styk.¹⁰⁸

¹⁰⁷ VESELSKÁ, Dana. *Mazal tov: židovské svatební obřady - historie a současnost*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2006. ISBN 80-86889-31-9, s. 80

¹⁰⁸ GANZFRIED, Šlomo ben Josef. *Kicur Šulchan aruch*. Stránka: Agadah, 2012. ISBN 978-80-87571-00-2, kap. 148.

2.6. Povinnosti vdané ženy

Jak ve většině náboženství i v judaismu je rodina základem židovské společnosti. Proto je pro ni nezbytné zachovávání manželské čistoty, jak o tom pojednává mimo Halachu i Talmud.¹⁰⁹

Žena v židovské rodině zastává vysoce vážené a důležité postavení. Talmud prokazuje židovské ženě, tím více matce, velikou úctu a v žádném případě není žena podřízená muži, jak by si někteří lidé, třeba po vzoru islámu, mohli myslet. Je pravdou, že žena v ortodoxním judaismu má jiné povinnosti a dalo by se říci i jiné „poslání“ než muž. To ale nemění nic na jejím významu či postavení.¹¹⁰ Neb v 1M (Be-rešit) 2, 18 se píše, že žena je pro muže: „...*pomoc jakoby proti němu*“¹¹¹, tzn. pomoc jemu rovná.

Vdaná žena se od ženy svobodné odlišuje již na první pohled tím, že vdaná ortodoxní žena má povinnost nosit pokrývku hlavy, která bude zakrývat minimálně polovinu hlavy. Některé ženy tuto povinnost řeší pokrývkou hlavy v podobě šátku, nebo kloboučku. Najde se i hodně ortodoxních žen, které tuto povinnost řeší tím, že nosí paruky. Tato pokrývka hlavy má být symbolem pro okolí, ale i pro ženu samotnou, že již není svobodnou. Zakrytím vlasů žena jakoby posouvá svou sexualitu pouze do jedné specifické oblasti, která náleží výhradně jejímu manželovi.¹¹²

V židovské domácnosti má žena na starost jak výchovu a výuku modliteb potomků, tak dodržování pravidel košer kuchyně a rodinné čistoty (taharat ha-mišpacha).

Rebe Menachem Mendel Schneerson ve své moudrosti pronesl, že člověka nemůžeme považovat jen za obyčejnou tělesnou schránku a zakrytím svého těla má duše větší možnost k tomu, aby se projevila. Tělo nám slouží pouze jako nádoba, která je jednou z částí lidské existence. Proto bychom měli pečovat jak o své tělo, tak o svou duši bez rozdílu. Vždyť právě vnějšek je obrazem, podporou a reflektivním

¹⁰⁹ Talmud Bavli: *Tractate Nida*. New York: Mesorah Publications, 2004. ISBN 978-08-99067-42-1

¹¹⁰ COHEN, Abraham. *Talmud: (pro každého) : historie, struktura a hlavní témata Talmudu*. Praha: Sefer ve spolupráci s European Jewish Publication Society, 2006. Judaika. ISBN 80-85924-49-8, s. 204

¹¹¹ *Chamiša chumšej Tora: im ha-haftarot*. Přeložil Karol SIDON. Praha: Sefer, 2012. ISBN 978-80-85924-67-1, s. 4

¹¹² MANOLSON, Gila. *Outside/Inside - A Fresh Look at Tzniut*. Southfield: Targum Press, Inc. 1997. 978-1568713410, s. 20

vyjádřením toho, co je v nás, a měl by tedy naší duši podpořit. Protože stejně jako duše samotná nemůže existovat bez těla, tak nemůže ani tělo existovat bez přítomnosti duše v něm a tělo bez duše se stává prázdnou skořápkou.¹¹³

2.6.1. Rodinná čistota

Rodinná čistota u ženy souvisí se stavem, ve kterém je žena nazývána nida, který doslova znamená odloučení.¹¹⁴ „Když se u ženy objeví vaginální krvácení, ať pravidelné či kdykoliv jindy, žena je nida, a musí být od svého manžela oddělena...“¹¹⁵, tak pojem nida popisuje Zákoník Taharat Ha-mišpacha vydaný pro mj. i Židovskou obec v Praze. Období nida zahrnuje sedm menstruačních dní a dalších sedm dní po ukončení menstruace. Vše se řídí pravidly taharat ha-mišpacha (čistota rodiny).¹¹⁶ Ve 3M (Va-jikra) 15, 19, 28-30 se píše: „Pokud bude mít výtok žena a bude jí z dělohy vytékat krev, setrvá sedm dní v odloučení, a kdo by se jí dotkl, bude do večera nečistý. A když se očistila ze svého krvotoku a napočítala sedm dní, očistí se [ponořením do mikve]. Osmého dne si vezme dva holuby nebo dvě hrdličky a přinese je knězi ke vchodu stanu setkání. Kněz jednoho z nich udělá jako oběť za hřích a jednoho jako celooběť, a tak za ni před H-spodinem kněz usmíří za výtok její nečistoty.“¹¹⁷

Po dobu menstruace je velmi přísný zákaz pohlavního styku manželů. Ve 3M (Va-jikra) 18, 19 se píše: „A nepřibližuj se k manželce, abys obnažil její hanbu za odluky její nečistoty.“¹¹⁸ a dále v kapitole 20, 18 se píše: „A muž, který

¹¹³ JACOBSON, Simon. *Smysluplný život: Rebe Menachem Mendel Schneerson a jeho moudrost*. Praha: Chabad Lubawitch, c2008. ISBN 978-80-254-1147-6, s. 31-40 a s. 223

¹¹⁴ NEWMAN, Ja'akov a Gavri'el SIVAN. *Judaismus od A do Z: slovník pojmů a terminů*. Dot. 1. vyd. Praha: Sefer, 1998. Judaika. ISBN 80-900895-3-4, s. 127-128

¹¹⁵ BLASZ, Elijahu rabín. *Zákoník Taharat Ha-mišpacha (Předpisy o rodinné čistotě), Souhrn zákonů Nida ve zkrácené formě*, Committee of Jewish Family Purity, 1975, s. 12

¹¹⁶ ZOUFÁLÁ, Marcela. *Judaismus a ženy v Izraeli*, Praha-Karolinum, 2012, ISBN 978-80-246-2039-8, s. 48

¹¹⁷ *Chamiša chumšej Tora: im ha-haftarot*. Přeložil Karol SIDON. Praha: Sefer, 2012. ISBN 978-80-85924-67-1, s. 36

¹¹⁸ *Chamiša chumšej Tora: im ha-haftarot*. Přeložil Karol SIDON. Praha: Sefer, 2012. ISBN 978-80-85924-67-1, s. 42

by [vědomě] souložil s ženou v jejím odloučení a obnažil její hanbu, odkryl její zřídlo, oba budou vytnuti z nitra svého lidu.“¹¹⁹

V tomto období mají manželé od sebe oddělená i lůžka. Samozřejmě se žena nedotýká ani cizích mužů, nepodává jim ruku a nesedá na stejnou židli jako muži. Nida se obléká střídmě, nepoužívá parfém, nelíčí se. Po těchto dnech navštíví žena rituální lázeň, aby se očistila. Teprve pak může obnovit svůj styk s manželem. V každém měsíci je tedy u ženy asi dvanáct až čtrnáct dní trvajících období pohlavní zdrženlivosti. To vyžaduje sebekázeň od obou partnerů.

Návštěva mikve je nezbytná nejen pro ženy po menstruaci, ale i po porodu, tzv. šestinedělí (narodí-li se děvče, je dvojnásobný počet dnů před očištěním než po porodu chlapce). Je povinností židovské ženy ponořit se do mikve s odříkáním náležité brachy (požehnání): „Baruch ata Adonaj Elohejnu melech ha-olam, ašer kidšanu be-micvotav ve-civanu al ha-tvila“, což v překladu znamená: „Požehnaný jsi Ty, Hospodine, B-že náš, Králi všehomíra, jenž jsi nás posvětil Svými příkázáními a přikázal nám ponořit se.“ Po koupeli je žena opět rituálně čistá. Všechny tyto zákony o očišťování jsou stanoveny ve 3M (Va-jikra) v kapitole 11-15.¹²⁰

Ve středověku byla mikve užívána převážně ženami a na ženu bylo nahlíženo jako na nečistou právě kvůli její menstruaci. Postupem času se rozšířil názor, že menstruace a s ní související bolest je trest za Chaviny (Eviny) hříchy.¹²¹

V závislosti na regionu se lišila představa a určování toho, co je rituálně nečisté. Za rituální nečistotu byla považována především špína, krev, mrtvoly a zdechliny, ale i tělní tekutiny. Dále zvířata nepatřící do daného regionu či teritoria.¹²²

Žena v židovském manželství měla povinnost navštěvovat mikve a provádět rituály s tím spojené. Kdyby tak žena neučinila, mohl se její manžel obrátit na Bejt din

¹¹⁹ Chamiša chumšej Tora: im ha-haftarot. Přeložil Karol SIDON. Praha: Sefer, 2012. ISBN 978-80-85924-67-1, s. 47

¹²⁰ KUBCOVÁ, Jana. *Postavení ženy v židovské společnosti (dějiny a současnost)* Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2009

¹²¹ STAWIARSKI, Bartek. *Mykwy aszkenazyjskie w średniowieczu* (referát přednesen na konferenci Mikve - místo, právo a motiv, Wrocław, 2011

¹²² GANZ REIN!. *jüdische Ritualbäder*: [eine Ausstellung der Jüdischen Museen Franken, Frankfurt am Main, Hohenems und Wien] / Fotografien von Peter Seide. Wien: Holzhausen, 2010, s. 45

(židovský náboženský soud) a ten by jí za toto chování mohl vyvodit řadu právních důsledků včetně toho nejvyššího, rozvodu.

Přesnější údaje o ženské čistotě v ortodoxním judaismu se nacházejí v knize s názvem *The Secret of Jewish Femininity*¹²³ od židovské autorky Tehila Abramov.

Další skvělou práci zabývající se konceptem rituální čistoty a s ní souvisejících obřadů můžeme nalézt v knize *Purity and Danger: an analysis of the concepts of pollution and taboo*.¹²⁴ Autorkou této knihy je Mary Douglas, která si za toto dílo vysloužila právem označení „mistrovské dílo“ širší vědecké společnosti.

Od doby druhé světové války v Praze mikve nefungovala a jako náhradní řešení sloužila k rituální očištění Vltava. Mikve byla znovu obnovena až v 90. letech.

Rabín Karol Sidon při rozhovoru v měsíčníku Roš chodeš na téma „Symbol čistoty a nového života“ řekl: „*Na pohled se zdají naše zvyky zvláštní, ale opak je pravdou. S pojmem shromáždění vody se setkáváme hned na začátku knihy Be-rešit, při stvoření světa, a mikve, to je vlastně shromáždění vody, v němž se člověk (či věc) očistí a znovu narodí.*“¹²⁵

2.6.2. Chafifa

Sloven chafifa (umývání, mytí vlasů) je nazývána celá příprava na rituální ponoření. Před západem slunce sedmého dne očišťování si žena musí před ponořením v mikve důkladně umýt celé tělo, a to i za pomoci pohledu či pohmatu. Musí zkontrolovat, zda na sobě nemá stopy krve nebo strupy, což by byla při rituálním ponoření v mikve překážka mezi vodou a tělem. Žena si musí také důkladně umýt a pročesat vlasy, aby nebyly zacuchané. Žena nesmí mít vlasy rozčuchané ani zamotané či zauzlované. Je nezbytné, aby celou tuto očistu protáhla až do soumraku, aby mohla vykonat rituální očistu v mikve hned po celkové očištění. Nejideálnější je vykonávat očistu těsně u mikve

¹²³ ABRAMOV, Tehila. *The secret of jewish femininity*. Southfield: Targum Press, 2005

¹²⁴ DOUGLAS, Mary. *Purity and Danger: an analysis of the concepts of pollution and taboo*. London: Routledge, c1966. ISBN 0-415-06608-5

¹²⁵ MARXOVÁ, Alice. *Symbol čistoty a nového života*. In: Roš chodeš, 2006, č. 11, s. 9

a doporučuje se ještě za denního světla. Správně se má očista provádět za dne a trvat až do soumraku.

Žena si během chafify nesmí mýt vlasy žádným přípravkem, který po své aplikaci lehce zauzlovává vlasy. Nejčastěji se používá mýdlo, které má dobré čistící vlastnosti a vlasy se po jeho použití neslepí. Nenalézá-li se vedle mikve žádná lázeň a žena se češe doma ještě předtím, než jde do mikve, musí si vzít s sebou hřeben a před vstupem do mikve si pročesat vlasy znovu.

Pokud se žena nemůže umýt za dne, tak se smí výjimečně umýt večer. Nesmí ovšem provádět očistu nakvap, ale dbát na důmyslné umývání. Rovněž nemá-li žena možnost, aby s očistou pokračovala až do soumraku, smí celou chafifu podstoupit ještě za dne.

Případně-li ovšem ženě čas na rituální ponoření na šabatový večer, musí žena celou chafifu provést ještě za dne a velmi dbát na čas, aby skončila ještě před západem slunce a neporušila tak šabat; proto provede celou chafifu ještě doma. Potom zapálí svíce ještě před západem slunce a poté vykoná rituální ponoření v mikve. Není-li to ovšem časově možné, je dovoleno, aby zapálil svíce manžel. V případě, že není reálné, aby za ženu doma zapálil svíce její manžel, měla by žena zapálit svíce ještě za dne a říci požehnání nad nimi. Ovšem před zapálením musí prohlásit, že tím ještě nepřijímá na sebe šabat. V případě nutnosti je toto prohlášení platné.¹²⁶

2.6.3. Tevila

Tevila je rituální ponoření do mikve a každá vdaná žena, jejíž manžel je v dané obci má povinnost vykonávat rituální ponoření v patřičný čas a bez odkladů. Ani jedinou noc se totiž nesmí porušit micva pru u-rvu. V Talmudu nalezneme příběh o Jošuvovi (Eruvin 63b), který byl potrestán, neboť způsobil, že židé jednu noc zanedbali micvu pru u-rvu. Žena, která oddaluje ponoření jen proto, aby potrápila svého manžela, bude přísně potrestána.

¹²⁶ GANZFRIED, Šlomo ben Josef. *Kicur Šulchan aruch*. Stránka: Agadah, 2012. ISBN 978-80-87571-00-2, kap. 160.

Je zakázané, aby žena vykonala rituální ponoření v mikve ještě před východem hvězd. Je dále zakázáno vykonávat ponoření krátce před setměním, jen aby se žena vrátila domů dříve, než bude tma. Když žena zapomene na večerní ponoření po skončení sedmého dne a vykoná rituální ponoření později, má zakázané vykonat ponoření za dne.

Žena nesmí vykonávat rituální ponoření v místě, kdy by ji mohli lidé vidět. Může se totiž stát, že bude spěchat a nevykoná ponoření náležitě důmyslně. Ale pokud se již na tom místě ponořila a je jisté, že již ponoření vykonala řádně, bude ponoření považováno za platné.

Když žena vykonává rituální ponoření, je nezbytné, aby vedle ní stála židovská žena stará alespoň dvacet let a jeden den. Ta musí sledovat, zda ani pramínek vlasů neplave po hladině. Nemůže-li tuto funkci vykonat nějaká židovská žena, dohlédne na ponoření své ženy manžel.

Žena se musí v mikve třikrát náležitě ponořit. Poté, co žena náležitě vykoná rituální ponoření, měla by, ještě než vyjde z mikve, ve vodě říci požehnání: „Baruch ata Adonaj Elohejnu melech ha-olam, ašer kidšanu be-micvotav ve-civanu al ha-tvila“, což v překladu znamená: „Požehnaný jsi Ty, H-spodine, B-že náš, Králi všehomíra, jenž jsi nás posvětil Svými příkázáními a přikázal nám ponořit se. Podle některých názorů by si měla žena před vyslovením požehnání zakrýt dolní část těla nějakým šátkem, nebo aspoň držet paže na těle. Při požehnání se žena nesmí dívat do vody.¹²⁷

2.6.4. Cniut

Cniut, doslova cudnost, je jedním ze základních principů židovského života jak ženy, tak i muže. Slovem „cniut“ se v judaismu označují náboženské předpisy, které se

¹²⁷ GANZFRIED, Šlomo ben Josef. *Kicur Šulchan aruch*. Stránka: Agadah, 2012. ISBN 978-80-87571-00-2, kap. 162.

v obecné rovině týkají mezilidských vztahů, především vztahu mezi mužem a ženou, ale i oblékání.¹²⁸

Mezi základní pravidla cniut patří:

- Muž a žena nesmí být sami v uzavřené místnosti, ať už je žena mladá nebo stará, židovka či nežidovka, ať je příbuzná či ne. Platí jak pro svobodné, ale i pro ženatého muže a svobodnou ženu a naopak. Muž se ženou mohou být spolu v místnosti, pokud je přítomen ještě jeden muž, manželka muže anebo manžel ženy, více lidí a v případě přítomnosti dětí. Výjimkou je, pokud je sám otec se svou dcerou, matka se svým synem a manžel se svou ženou, i když je ve stavu nida. Za těchto výjimek smí být muž se ženou sám.
- Pokud žena někam doprovází svého muže, smí být muž v přítomnosti jiné ženy, jelikož jeho manželka přihlíží. Ovšem židovská žena nesmí nikdy zůstat sama s nežidovským mužem, ani za přítomnosti jeho manželky a dokonce ani v případě, že je v přítomnosti mnoha nežidů, kteří tam jsou se svými manželkami.
- Žena smí být sama v přítomnosti dvou bohobojných mužů, ale jen ve městě a pouze v denní době. Pokud se nacházejí v polích nebo za noci ve městě, musí být v přítomnosti alespoň tři bohobojných mužů. Žena nesmí nikdy zůstat sama s nebohobojnými muži, i když jsou ženatí.
- Muž může sám zůstat s vdanou ženou pouze v případě, že je její manžel ve městě a za předpokladu, že prostor, ve kterém se nacházejí, je přístupný i jiným lidem – tedy např. že dveře bytu či domu zůstanou otevřené.
- Muž smí být sám se ženou, která není jeho manželkou, v místnosti pouze za předpokladu, že dveře do místnosti jsou otevřené do veřejných prostorů, v denní době a začátkem večera do doby, dokud okolo chodí lidé. Žena nesmí zůstat sama ani se svým blízkým přítelem, ani např. s tím, s kterým vyrůstala, nebo s příbuzným a už vůbec s mužem, před jehož společností ji manžel varoval, a to ani v případě, že je její manžel ve městě a ani když je v místnosti, která má dveře otevřené do veřejných prostorů.

¹²⁸FALK, Pesach Eliahu. [*Sefer 'Oz ye-hadar levushah*]: *modesty, an adornment for life : halachos and attitudes concerning tznius of dress & conduct*. 2nd ed. Nanuet, N.Y.: Trade distribution, Feldheim Publishers, c1998. ISBN 0-873-06874-2, s. 700

- Žena smí zůstat sama s chlapcem do devíti let věku a muž s děvčátkem do tří let věku.
- Je povoleno, ba dokonce žádoucí, aby si muž prohlédl (cudně oblečenou) ženu, se kterou se chce oženit. Musí vidět a vědět, zda se mu žena líbí; neměl by jí však „hltnat očima“. K tomuto se vyjadřuje Job 31, 1: „*Uzavřel jsem smlouvu se svými očima, jak bych se tedy směl ohlížet za pannou?*“.¹²⁹
- Žena se nesmí dotknout muže (chlapce po bar micva) a naopak, pokud se nejedná o manžele či sourozence.
- Žena se nesmí oblékat vyzývavě. Měla by se oblékat střídmě – neméně tříčtvrteční rukáv, výstřih musí zakrývat klíční kosti, sukňe minimálně po kolena, tak aby byla zakryta i při sezení a na nohou alespoň tělové silonové punčochy, bez ordinárního vzoru.

Rabín Shmuley Boteach ve svém díle *Košer sex* se k zdrženlivosti vyjadřuje takto: „*Skutečný důvod, proč nám B-h přikazuje oblékat se skromně, je ten, aby přirozená moc přitažlivosti lidského těla zůstala neporušená.*“¹³⁰ a jak prohlásil rabi Menachem Neiri: „*I když manželka musí být skromná na veřejnosti, ztráta vší její zdrženlivosti v soukromí není s tímto v žádném rozporu, protože svoji skromností na veřejnosti jen chrání svůj ženský půvab pro svého manžela.*“¹³¹

Cudné chování je důležité dokonce i mezi manželi. Neb je psáno v 2M (Šemot) 20, 17: „*Aby bázeň Jeho byla mezi vámi (což také znamená mít stud), abyste nehřešili.*“ - pohlavní styk mezi manželi by měl být zásadně tehdy, když si to manželka přeje. Manžel má přímo zakázané nutit svoji ženu k sexu. Mělo by platit, že k pohlavnímu styku mezi manželi by nemělo docházet, pokud se navzájem již nemilují, nebo dokonce nenávidí. Manžel musí akceptovat nezájem své ženy o sex s ním. Pokud je muž rozhodnutý, že se chce se svojí ženou rozvést, tak s ní nesmí souložit a to ani v případě,

¹²⁹ GANZFRIED, Šlomo ben Josef. *Kicur Šulchan aruch*. Stránka: Agadah, 2012. ISBN 978-80-87571-00-2, kap. 152.

¹³⁰ BOTEACH, Shmuley. *Košer sex: proč většina manželství není plná vášně a sexu, ale mohla by být*. Praha: Práh, 2003. ISBN 80-89033-00-8, s. 109

¹³¹ BOTEACH, Shmuley. *Košer sex: proč většina manželství není plná vášně a sexu, ale mohla by být*. Praha: Práh, 2003. ISBN 80-89033-00-8, s. 110

že k ní necítí nenávisť. Nesměl by také souložit se svou ženou, pokud jeho žena již spí, nebo když je jeden z nich opilý.¹³²

Všechna tato pravidla a další jsou stanovena pro muže po bar micva a ženy po bat micva. Pravidla o vzájemném se dotýkání neplatí pro chlapce a dívky před bar či bat micva. Do tohoto věku – obřadu nejsou totiž považováni za dospělé osoby a nemusejí dodržovat shora uvedená nařízení a doporučení.

2.6.5. Košer kuchyně

„Stůl jako oltář, dům jako Chrám. Nejde o prázdné fráze, ale o obsažné pojmy a jako takové mají být přijaty. Z pojmů se mají stát skutky, a tak vytvořit jednotu, která před námi otevře netušené a fascinující horizonty, jejichž konec je v nedohlednu.

Celý Chrám náleží k vyššímu řádu. Všechno je požehnané, každý kus vybavení je posvěcený a nad vším se tyčí oltář. O stejný řád musí usilovat i dům. Co je určeno pro stůl, má si vzít příklad z oltáře.“¹³³

Židovská kuchyně se skládá ze souboru pravidel a rituálních způsobů nazývaných se Kašrut. Slovo kašrut se používá v souvislosti se slovem košer (vhodné).¹³⁴ Slovem košer se označuje vše, co je rituálně vhodné, povolené ale i správné, ať už se to týká jídla a všeho, co s ním souvisí (pánve, hrnce, talíře, příbory, sklenice, atd.), nebo předmětů potřebných k modlitbě a bohoslužbě, ale i osob.¹³⁵

Židovskou kuchyni má na starost žena, pokud se manželé nedomluví jinak. Celé uspořádání kuchyně je podřízeno pravidlům souvisejícím s kašrutem.

¹³² GANZFRIED, Šlomo ben Josef. *Kicur Šulchan aruch*. Stránka: Agadah, 2012. ISBN 978-80-87571-00-2, kap. 150.

¹³³ VRIES, S. Ph. de. *Židovské obřady a symboly*. Přeložil Marie HOLÁ. Praha: Vyšehrad, 2009. Světová náboženství (Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-963-8, s. 161

¹³⁴ Košer - je slovo aškenázské výslovnosti. Sefardská výslovnost tohoto slova je „kašer“.

¹³⁵ SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínského judaismu*. Praha, Libri, 2008. ISBN 978-80-7277-379-4, s. 125

Ženy mají dokonce povolené i vykonávat šchitu (rituální porážka), ale pouze u ovcí a zvířat menších, než jsou ovce. Vše se řídí předpisy Tóry¹³⁶ (5M (Devarim) 21, 12), Talmudu (Chulin, 1. a 2. kapitola), Mišne Tóry¹³⁷ (5. sefer Kduša – Kniha svatosti; 3. Hilchot šchita – Rituální porážka) a Šulchan aruch (Jore Dea – cesta poznání 1-28).

V židovském věstníku v 80. letech minulého století můžeme také najít články rebecin Hany Mayerové, které jsou věnované židovské kuchyni a plné nejrůznějších receptů. Ty sloužily z uchování tradiční židovské kuchyně i v dobách komunismu.

2.6.6. Role ženy o šabat a o svátcích

V Talmudu v traktátu Šabat 10b se píše: „*Svatý budiž požehnán, řekl Mojžíšovi: „Má ve své klenotnici nádherný dar – jeho jméno je Šabat. Chtěl bych ho dát židovskému národu. Jdi a oznam mu to.*“

Úkol ženy o šabat a o svátcích vychází ze stejného základu. Mezi hlavní povinnosti patří zapálení ať už šabatových, anebo Jom tov (označení pro svátek) svíce (musejí být minimálně dvě). Svíce zapaluje vždy žena, manželka, paní domu, a při tomto úkonu říká příslušnou brachu (požehnání), ve které se říká: „Požehnaný jsi Ty, H-spodine, B-že náš, Králi všehomíra, jenž jsi nás posvětil Svými příkázáními a přikázal nám zapalovat šabatové světlo (Baruch ata Adonaj Elohejnu melech ha-olam, ašer kidšanu be-micvotav ve-civanu le-hadlik ner šel šabat).“ Pokud se jedná o svátek, tak se v požehnání místo slova „šabat“ říká „jom tov“ nebo „Jom ha-kipurim“: „Požehnaný jsi Ty, H-spodine, B-že náš, Králi všehomíra, jenž jsi nás posvětil Svými příkázáními a přikázal nám zapalovat světlo sváteční (Baruch ata Adonaj Elohejnu melech ha-olam, ašer kidšanu be-micvotav ve-civanu le-hadlik ner šel jom tov (Jom ha-kipurim)“¹³⁸

¹³⁶ VRIES, S. Ph. de. *Židovské obřady a symboly*. Přeložil Marie HOLÁ. Praha: Vyšehrad, 2009. Světová náboženství (Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-963-8, s. 147

¹³⁷ Mišně Tóra –opakování Tóry, halachický kodex shrnující židovské právo

¹³⁸ *Zichron David Jisra'el: sidur : le-chol, le-šabat u-le-jamim tovim im targum čechi : nosach aškenaz = sidur: modlitební kniha pro všední dny, šabat a svátky s paralelním českým překladem a komentářem: nosach aškenaz*. Praha: Jirí Blažek, 5776. ISBN 978-80-906510-0-5, s. 156

Příprava na šabat obvykle začíná už v pátek dopoledne. Začíná se vařením chutných jídel, úklidem domu, vlastní koupelí atd. – aby si člověk uvědomil a cítil, že šabat je mimořádný den s mimořádnou atmosférou. Je třeba si také obléci hezké sváteční šaty.¹³⁹

Ještě před začátkem západu slunce by se člověk měl soustředit na příchod šabatu. Tématu Šabat se věnuje i Abraham Joshua Heschel ve své knize *Šabat: jeho význam pro současného člověka*, kde píše:

„Šest dní v týdnu je duch sám – opuštěný, přehlížený a zapomenutý. Uprostřed pracovního shonu, neklidu a starostí člověka na nebeskou krásu nemyslí. Duch však na člověka čeká.

A pak nadejde šestý den a napětí a úzkost jsou vystřídány vzrušením, jež předchází velké události. Šabat je ještě daleko, avšak myšlenka na jeho brzký příchod probouzí v srdci nedočkavou touhu být připraven, být jej hoden.“¹⁴⁰

V Genesis raba 19, 3 se píše: *„Každý je povinen konat přípravy na šabat s převelikou horlivostí, se stejnou pílí a odhodláním jako člověk, který se právě dozvěděl, že v jeho domě zamýšlí přenocovat královna, nebo že k němu zavítá nevěsta s celou svatební družinou. Co takový člověk udělá? Velice se zaraduje a zvolá:*

„Velikou čest mi prokazují, chtějí-li pobývat pod mou střechou!“ A svým služebníkům přikáže: „Uvedte vše do pořádku, poklidte a vyčistěte dům, uchystejte pro vzácné hosty lože – já zatím nakoupím chléb, maso a rybu, cokoli jen seženu, abych je náležitě uctil.“ Takový člověk bude sobotní pokrm připravovat sám, i kdyby měl tisíc služebníků.“¹⁴¹

Hned, jakmile je všechna práce a příprava dokončena, je čas na zapalování svící. Stvoření světa začalo slovy „Budiž světlo!“ a oslava stvoření zase začíná zapálením

¹³⁹ STERN, Marc. *Svátky v životě Židů: vzpomínání, slavení, vyprávění*. Praha: Vyšehrad, 2002. Světová náboženství (Vyšehrad). ISBN 80-7021-551-8, s. 37

¹⁴⁰ HESCHEL, Abraham Joshua. *Šabat: jeho význam pro současného člověka*. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1721-5, s. 49

¹⁴¹ NEUSNER, Jacob. *Genesis rabbah: the Judaic commentary to the book of Genesis: a new American translation*. Atlanta, Ga.: Scholars Press, c1985. ISBN 0891309314

svící. A je to právě žena, kdo do domu vnáší a uvádí radost a ustavuje nejdokonalejší ze symbolů - světlo, aby prostoupilo nádhernou atmosférou domova.¹⁴²

Mezi další úkoly patří příprava šábosové anebo sváteční večeře, případně obědu. Každá příprava slavnostní hostiny musí odpovídat pravidlům kašrutu. Kromě svící na stole nesmí chybět víno a dva bochníky chleba v podobě chaly nebo tzv. barchesu. Podle židovských tradic se nesmí slavnostní hostina obejít bez dvou bochníků chleba, nad kterými se říká slavnostní požehnání, které pronáší pán domu.¹⁴³

Nad vínem, případně hroznovým „micem“ (šťáva) se v případě šabatové hostiny jako první provádí kiduš (posvěcení, požehnání), pak teprve následuje požehnání nad bochníky chleba. Následně se bez požehnání konzumují další chody. Víno je nejdůležitější součástí hostiny. Dokonce má větší váhu než chléb. Již požehnání nad vínem nám tvoří jakousi „předzvěst“, že bude následovat hostina.¹⁴⁴

Nikde není stanovené, jak by měly vypadat další chody svátečních večeří. Z Talmudu se můžeme dozvědět, že na otázku k rabínům na téma: „Co nesmí chybět při šabatové večeři?“ každý rabín odpovídá jinak. Podle některých je hlavní součástí šabatové večeře ryba, česnek a špenát, podle jiných zase něco jiného. Každý rabín odpovídal podle toho, co bylo jeho nejoblíbenějším jídlem. Nikde tedy není stanovené, že zrovna toto nebo ono jídlo musí být o Šabatu k večeři.

Výjimkou jsou sváteční večeře typu Roš ha-šana (židovský Nový rok), Pesach nebo Tu bi-švat (svátek stromů), u kterých je přesně stanoveno, jaká jídla se musí podávat.

Před šabatovou večeří je formou písně vzdán hold „ženě statečné“ (Přísloví 31, 10-31). Při této písni ženy sedí a vychutnávají si svou chvíli chvály.

„Ženu statečnou kdo nalezne, vždyť daleko nad rubíny cena její. Na ní se srdce jejího muže spoléhá, po kořisti nebaží. Jen dobro mu prokazuje, a ne zlé po všechny dny života svého. Hledá vlnu a len, dlaněmi svými pracuje se zalíbením. Jako loď obchodní

¹⁴² HESCHEL, Abraham Joshua. *Šabat: jeho význam pro současného člověka*. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1721-5, s. 50

¹⁴³ NEWMAN, Ja'akov a Gavri'el SIVAN. *Judaismus od A do Z: slovník pojmů a termínů*. Dot. 1. vyd. Praha: Sefer, 1998. Judaika. ISBN 80-900895-3-4, s. 285

¹⁴⁴ VRIES, S. Ph. de. *Židovské obřady a symboly*. Přeložil Marie HOLÁ. Praha: Vyšehrad, 2009. Světová náboženství (Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-963-8, s. 61

zdaleka přináší svůj chléb. Vstává ještě za noci a dává pokrm svému domu a pokyny udílí děvečkám. Na pole myslí a vezme je, z plodů svých rukou vinici vysází. Opásá silou svá bedra a posiluje své paže. Zakouší, jak dobré je její konání neuhasne ani v noci její svíce. Své ruce vztahuje k přeslenu, svými dlaněmi svírá vřeten. Její dlaň je otevřena muznému, její ruce vztažené k chudákovi. Nemá strach o svůj dům kvůli sněhu, neboť celý její dům je dvakrát oděn. Přikrývky sobě dělá, z nejlepšího lnu a purpuru je šat její. Znáám je v branách její manžel, když usedá se staršími země. Lněné plátno dělá a prodává jej, ozdobný pás dává kupci. Síla a krása je jejím šatem, s úsměvem hledí k zítřku. Svá ústa otvírá k moudrosti a zákon milosti má na jazyku svém. Pozoruje chod svého domu a chléb zahálčivosti její. Její synové vstanou a velebí jí, její manžel ji chválí: „Mnohé dcery statečně jednaly, ale ty jsi vysoko nad všemi.“ Falešná je líbeznost a marná je krása, žena, jež se bojí H-spodina, ta bude chválena. Dejte jí z plodů jejích rukou, ať ji chválí v branách její skutky!“¹⁴⁵

2.6.7. Porod a potrat

Po porodu či potratu se žena řídí podobnými pravidly jako v případě stavu nida. Žena, která porodí dítě je považována za nida, bez ohledu na to, zda se dítě narodí živé, či mrtvé. Stejně je to i v případě, když žena potratí a nedojde k žádnému krvácení.

Žena, která porodí syna, je považována za nečistou po dobu sedmi dnů. Poté musí odpočítat i sedm čistých dní, pak může jít do mikve. Pokud žena porodí dceru, bude považována za nečistou čtrnáct dní. Po uplynutí čtrnácti dnů musí ještě odpočítat sedm čistých dní a pak může jít do mikve. U některých ultraortodoxních komunit bývá zvykem, že žena vykonává rituální ponoření až čtyřicet dní po porodu syna. V případě porodu dcery může jít žena do mikve až po osmdesáti dnech.

V případě potratu se pravidla ohledně stavu nida oproti porodu liší. Kicur Šulchan aruch říká, že pokud žena potratí a potrat nevykazuje tvar plodu a vypadá spíše jako shluk masa nebo kůže, bude žena považována za nida stejně jako v případě narození děvčátka. Musí se ale poradit s rabínem. V některých případech potratu se totiž

¹⁴⁵ *Zichron David Jisra'el: sidur : le-chol, le-šabat u-le-jamim tovim im targum čechi : nosach aškenaz = sidur: modlitební kniha pro všední dny, šabat a svátky s paralelním českým překladem a komentářem: nosach aškenaz. Praha: Jirí Blažek, 5776. ISBN 978-80-906510-0-5, s. 193*

připouští shovívavost. Ovšem když žena nejdříve potratí plod, který je mužského pohlaví a později pak z ní vyjde placenta, pak bude považována za nida stejně jako při porodu děvčátka, i když plod byl mužského pohlaví, kvůli placentě. I v tomto případě je ovšem důležité poradit se s rabínskou autoritou.

Pokud je žena přesvědčena, že nepočala a vykonala by rituální očistu a následně na to by do čtyřiceti dnů potratila, nemusí potrat považovat za plod. V tomto případě se totiž nejedná o zárodek, který se nevytvoří dříve jak za čtyřicet dní. Žena ovšem bude považována za nečistou, i když do doby potratu nezačala krvácet. Předpokládá se, že krev mohla vyjít bez povšimnutí, jelikož není možné, aby se lůno ženy otevřelo bez krve.¹⁴⁶

2.7. Rozvod

Rozvod se řídí pravidly Tóry, i když z precedentních pohnutek rabíni neradí manžele rozvádějí. Rozvod v judaismu se tedy stává jakýmsi během na dlouhou trať. Rabíni se snaží manželům rozvod rozmluvit a až po několikátém předstoupení před Bejt din (rabínský soud) žena dostane od svého manžela get (rozvodový, rozlukový list).¹⁴⁷ Před sepsáním a předáním getu je potřeba, aby rabíni zabránili rozvodu, pokud by důvody nebyly dostatečně závažné.¹⁴⁸

Z doby Talmudu až dodnes převládá rabínské pravidlo, že manželka se nesmí rozvést bez souhlasu manžela. Zatímco muž se smí se svojí ženou rozvést i proti její vůli. Pokud se ovšem žena odmítá rozvést se svým mužem, který o rozvod požádal, z ženy se stává aguma (spoutaná v manželství). Obtížnější je to v případech, kdy se

¹⁴⁶ GANZFRIED, Šlomo ben Josef. *Kicur Šulchan aruch*. Stránka: Agadah, 2012. ISBN 978-80-87571-00-2, kap. 158.

¹⁴⁷ VRIES, S. Ph. de. *Židovské obřady a symboly*. Přeložil Marie HOLÁ. Praha: Vyšehrad, 2009. Světová náboženství (Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-963-8, s. 227

¹⁴⁸ NOSEK, Bedřich a Pavla DAMOHORSKÁ. *Židovské tradice a zvyky*. V Praze: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1518-9, s. 125

manžel se svou ženou odmítá rozvést a jeho žena na rozvodu trvá. Tato pravidla jsou v Izraeli zavedená dodnes a s rozvodem se předstupuje před Bejt din.¹⁴⁹

Tóra rozvedenou ženu neodmítá, dokonce v 5M (Devarim), 24 je rozvedená žena zmíněna jako skutečnost. Není zde ale uvedena samoučelně. V prvních třech verších 24. kapitoly jsou vyjmenovány předpoklady, které pak v následujícím čtvrtém verši vedou k určitému závěru, a to k rozvedené ženě.

I přes všechny tyto možnosti mají rabíni rozvod v nelibosti. V Talmudu, Sanhedrin 22a se píše: „Oltář prolévá slzy, když se kdokoli rozvádí se svou ženou.“¹⁵⁰

Po rozvodu má žena zakázáno se vdát do doby uplynutí 90 dní (3 měsíců) od předání getu. Důvodem je možnost početí a následné obtíže při určení otcovství.

2.8. Nemoc a smrt

Návštěva nemocné/ho či umírající/ho je považována za jednu z micvot žen. Hlavním účelem této micvy je zjistit, jak můžeme nemocnému pomoci, co nemocný potřebuje, opatření potřeb nemocného, ale hlavně modlit se za brzké uzdravení.¹⁵¹

2.8.1. Tahara

Tahara znamená v hebrejštině očištění, a to ve smyslu rituálního zaopatření těla zemřelého. Dochází při ní k rituálnímu očištění těla zemřelého. V každé zemi a židovské obci se tahara v jistých drobnostech liší. Základní postupy a neopominutelné kroky zůstávají stejné. Tahara v Praze se skládá ze tří neopominutelných částí, které tvoří očista těla, umývání a oblékání zesnulého. Přípravu těla a celý postup tahary má na starost Chevra kadiša, doslova Svaté bratrstvo, které je též nazývané Pohřební bratrstvo.

¹⁴⁹ ZOUFÁLÁ, Marcela. *Judaismus a ženy v Izraeli*, Praha-Karolinum, 2012, ISBN 978-80-246-2039-8, s. 53-54

¹⁵⁰ NOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*. Praha: Paseka, 2008. ISBN 978-80-7185-890-4, s. 34-35

¹⁵¹ GREENVALD, Ze'ev. *Ša'arej halacha: Brány halachy*. Přeložila Miriam HAVELKOVÁ. Praha: Agadah, 2012. ISBN 978-80-87571-02-6, s. 415

Skládá se ze dvou skupin a to zvláště z mužů a žen. Taharu žen a dětí provádějí pouze ženy. Židovská tradice považuje očistu zemřelého za velmi podstatnou součást přípravy těla k uložení do rakve. To proto, aby se tělo vracelo k B-hu čisté, stejně jako při narození.¹⁵² Při umývání a čištění těla zesnulé musí být zachována stejná úcta a čest, jako byla ženě prokazována za časů jejího života. Tělo zesnulé se nesmí začít umývat dříve, než jsou hotové a připravené šaty, do kterých bude zemřelá oděna. Tělo nesmí přenášet jedna osoba, a to ani tehdy, když jde o malé dítě. Důvodem je, aby končetiny nemohly viset k zemi. Mrtvými musí manipulovat minimálně dvě až tři osoby. V přítomnosti zesnulé je zakázáno hovořit o zbytečnostech nebo neslušnostech. Smí se sdělovat jen nezbytné instrukce a postupy během umývání, oblékání a pochovávání zesnulého. Vše, co se vykonává kolem zesnulé, musí být vykonáváno s úctou, pokorou a čestností jako v B-ží přítomnosti, jelikož člověk byl stvořený jako obraz B-ží. Proto se umývání, oblékání a vše, co se vykonává s tělem zesnulé, provádí s láskou a zodpovědností.

Než se začne s taharou, musí ti, kteří očistu provádějí, povědět prosebnou modlitbu (cituje 5M 21,23; Přísloví 12, 21; žalm 19, 13 a Jeremiáš 32, 19)¹⁵³ za pomoc a sílu při vykonávání micvy, neboť očista zesnulé je považována za micvu. Během celého procesu tahary se čtou příslušné žalmy.

Před zahájením tahary si ženy umyjí ruce, jelikož celý obřad se má za přímlyvy za zesnulého u B-ha a není vhodné předstupovat před Nejvyššího s nečistotou na dlaních. Celkem se během tahary třikrát rituálně umývají ruce, a to před očistou, podruhé před samotnou taharou a potřetí po ukončení procedury.

Po umytí rukou následuje samotné umývání, při kterém jedna osoba dohlíží na správný postup očisty. Je třeba dávat pozor, aby se na nic nezapomnělo. Zároveň je třeba dbát na hygienu, proto se hned po mytí rukou ženy, ale i muži, oblékají do bílých chirurgických plášťů, obličeje si zakrývají rouškou a na ruce si navlékají chirurgické rukavice.

Očista zemřelé probíhá následovně:

¹⁵² KOLATCH, Alfred Jacob. *Jewish Mourner's Book of Why*. Middle Village, N.Y.: Jonathan David Publishers, c1992. ISBN 978- 08-24603-82-3, s. 30

¹⁵³ FRIEDER, Armin. *Brány milosrdenstva - modlitby a predpisy pre chorých a smútiacich*. Bratislava, 2014, s. 39-40

- 1) Přítomní se pomodlí modlitbu, ve které prosí o milost, lásku a milosrdenství a přijetí zesnulé u B-ha (Kazatel 8, 5).
- 2) Odstraní se pokrývka z těla zesnulého a svlékne se mu oděv. Po svléknutí oděvu se recituje Zachariáše 3, 4 (*On řekl těm, co stáli před ním: „Svlečte ho z těch špinavých šatů!“ Jemu pověděl: „Pozři, sňal jsem z tebe tvoji vinu a obléknu tě do slavnostního roucha.“*).
- 3) Tělo mrtvého se položí na speciální stůl s velkou deskou, na kterém očištění těla probíhá. Nohy musí směřovat směrem ke dveřím a přirození musí být zakryté šátkem.
- 4) Před umytím se čte verš z Písně písní 4, 15; Izaiáše 4, 4 a Ezechiela 36, 25. Pak následuje mytí těla vlažnou vodou. Umývání se provádí za pomoci utěrek, na které se nalévá voda. Samotné umývání začíná od hlavy a pokračuje směrem k nohám. Po dobu umývání leží tělo zemřelého na zádech, pak se otáčí na pravou stranu a umývá se levá strana a část zad. Potom se tělo otáčí na levou stranu a umyje se pravá strana těla a zbytek zad. Pak je tělo opět položeno na záda. Při umývání hlavy se pronáší: *„Jeho hlava ryzí zlato; jeho kadeře vlnité, černé jako havran.“* (Píseň písní 5, 11), při umývání očí se říká: *„Jeho oči jako holubice nad tokami vod, umyté v mléku; sedí jako vybroušené drahokamy.“* (Píseň písní 5, 12), při umývání tváří a líc: *„Jeho líce jako záhony voní, vyvýšené hrady voňavých bylin; jeho rty jako lilie prýštící tekutou myrhou.“* (Píseň písní 5, 13), při mytí rukou: *„Jeho ruce pruty zlata, vysázené cenným drahokamem; jeho tělo umělecké dílo ze slonovinové kosti, obložené safíry.“* (Píseň písní 5, 14) a při mytí nohou se říká: *„Jeho nohy mramorové sloupy, postavené na podstavcích z čistého zlata; jeho krása jako Libanon, krásné jako cedry; jeho ústa přesladrá a celý je přežádoucí. To je můj milý a to můj přítel dcery Jeruzaléma!“* (Píseň písní 5, 15-16).
- 5) Po ukončení umývání se cituje modlitba složená z Jeremiáše 17, 13; Jeremiáš 14, 8; 4M 11, 44; 4M 19, 2; Izaiáš 54, 17 a Píseň písní 4, 14.
- 6) Pokud je na těle něco nalepené, je třeba to odškrábat. V případě popsání těla je třeba napsat smýt. Nehty na rukou a na nohou musí být očištěné.
- 7) Následuje druhé mytí rukou a prosebná modlitba za odpuštění v případě nevědomé chyby dopuštěné při očištění těla zemřelého.
- 8) Pak se tělo očistí deseti konvicemi vody a po každé nádobě se říká: *„T'hora at - čistá ty“*.

- 9) Vlasy se učešou hřebenem a následuje sušení celého těla. Po osušení se tělo položí na desku a vykoná se pokropení. Celé tělo se kropí vínem a stále se opakuje: „*Rabi Akiva řekl: „Šťastný jsi Ty, Izrael, před kterým jsi očištěný a kdo tě očišťuje? Tvůj Otec na nebesích, neboť řekl: „A pokropím vás čistou vodou a budete čisti od všech vašich nečistot i od všech vašich nečistých bohů vás očistím.“(Ezechiel 36, 25). A také dále řekl: „Naděje Izraele je Pán.“(Jeremiáš 17, 13). Tak jako mikve očišťuje nečisté, tak Svatý, nech je požehnaný, očišťuje Izrael.*“¹⁵⁴

Po kropení následuje druhá část, oblékání těla zemřelého. Posmrtný oděv je zhotovený z bílého plátna (má se tak předejít nadbytečným peněžním výdajům za oblečení) a páru látkových bot. Musí se také zakrýt hlava zesnulé za pomoci velkého šátku, do kterého se zabalí jak vlasy, tak obličej. Tělo se pak zahalí do bílé plachty a přenese se do rakve. Po ukončení tahary si umývají ruce a říkají se prosebnou modlitbu, jako při druhém mytí rukou.

Tělo se tradičně ukládá do rakve, která je ze smrkového dřeva ve tvaru kvádrů. Při uložení těla do rakve se musí dbát na to, aby se palce rukou položily na dlaň a ostatní prsty se obtočily okolo palce. Na oči se dají střepy z hliněné nádoby a pod hlavu pytlíček naplněný hlínou z Izraele. Na rakev, na místě, kde má zesnulá hlavu se namaluje kruh a rakev se pak přikryje černou látkou. Nohy musí směřovat ke dveřím, kterými zemřelou vynesou. Mrtvé tělo se až do pohřbu nesmí nechat bez dohledu. V místnosti, kde leží zemřelá, se nesmí jíst, modlit se a ani studovat náboženství.

Pokud zesnulá osoba byla členem Chevra kadiša, probíhá očista jeho těla trochu odlišně. Tělo je omyto s poctou tzv. *devět kabin*, která má být náhradou za rituální ponoření v mikve. V tomto případě funkcionář vyvolá tři osoby hebrejským jménem a ty se postaví na vyvýšený stupínek nad vaničkou u nohou zesnulé. Každá z těchto tří osob drží konvici naplněnou čistou vodou. Další dvě osoby drží prostěradlo z obou stran u těla. Následně dvě osoby uchopí tělo zesnulé za paže, pak třetí osoba vzpřímí zesnulé hlavu a společně postaví zesnulou do vaničky. Ti, kteří byli pověřeni k držení a

¹⁵⁴ FRIEDER, Armin. *Brány milosrdenstva - modlitby a predpisy pre chorých a smútiacich*. Bratislava, 2014, s. 41-49

omývání za pomoci konviček, vylijí obsah nádob na hlavu zesnulého. Při tomto omývání přítomní zvolávají třikrát: „*T'hora at - čistá ty*“. Následně je tělo položeno zpět na stůl určený k mytí zesulé a následuje polévání těla vínem a pronášení modlitby.¹⁵⁵

2.8.2. Pohřeb

Židovská tradice vyžaduje, aby tahara a pohřeb zesulé proběhly do dvaceti čtyř hodin od úmrtí, pokud se nejedná o výjimky v závažných případech, např. nařízení pitvy apod. Tento časový údaj týkající se pohřbívání můžeme nalézt v 5M (Devarim) 21, 23, kde se píše: „*Nenech jeho mrtvolu na dřevě přes noc, ještě téhož dne jej pohřbi, protože vyvěšený je B-ží kletbou a ty tím neposkvrňuj půdu, již ti H-spodin, tvůj B-h, dává dědictvím.*“¹⁵⁶

Poslední rozloučení se zesulou se koná v obřadní místnosti na hřbitově, kde si příbuzní a přátelé u rakev vyslechnou smuteční řeč a část modlitby za mrtvé, kterou pronáší rabín. Po modlitbě se rakev přemístí na máry a vyveze se z obřadní síně. Cestou po hřbitově k připravenému hrobu jsou čteny modlitby. Po pohřbu odcházejí pozůstalí jinou cestou, než kterou přišli k hrobu. To proto, aby se dle tradice vyhnuli setkání s andělem smrti.

¹⁵⁵ *Modlitby a rituální zvyklosti židovského Pohřebního Bratrstva v Praze*. Praha: vlastním nákladem, 1936, s. 15-16

¹⁵⁶ *Chamiša chumšej Tora: im ha-haftarot*. Přeložil Karol SIDON. Praha: Sefer, 2012. ISBN 978-80-85924-67-1, s. 50-51

Závěr

Tato diplomová práce nastiňuje pohled na život žen v tradičním judaismu na území hlavního města Prahy. Práce není zaměřena pouze na židovskou historii od doby První republiky po současnost, vývoj společenského soužití Čechů a Židů v průběhu posledních dvou století, ale i na dochované tradice a současné praktiky židovských žen.

Vůči židovskému obyvatelstvu přetrvávaly řadu let myšlenky a postoje ve formě dogmatickosti. Ze strany českého obyvatelstva přetrvávaly motivované náboženské, sociální a dokonce i pověrečné předsudky.

Nestrannému pozorovateli se může zdát z vnějšího pohledu, že život žen v tradičním judaismu, či praktiky žen v pražském prostředí od doby První republiky jsou stabilní a neměnné. Tyto obřady a praktiky prošly v minulosti jistým vývojem, které vrcholí na území Prahy v posledních dvaceti letech po roce 1989.

Všechny obřady, které se vztahují k životnímu cyklu židovských žen, mají své hluboké kořeny v Tanachu (Starém zákoně). Největší vliv měl na židovskou populaci mj. období uvolňování restriktivních zákonných norem ve 2. polovině 19. století. Tehdy můžeme se větší míře pozorovat pronikání asimilačních vlivů. Některé ze zvyklostí byly vlivem času pozměněny, zapomenuty, či se od nich ustoupilo.

K nejvýznamnějším změnám došlo v období tzv. 1. Československé republiky. Důraz společnosti tehdejší doby na svobodný projev a vůle jedince se projevoval i v postupném odklonu od náboženských obřadů a praktik.

Náboženská práva židovské minority byla velmi odkloněna z důsledku tragických událostí 2. světové války a přístupu režimu vládnoucího od roku 1948. Dále režim znemožňoval židovské populaci život v tradičních obřadech. To mělo za následek odklonění židovské populace od tradičních obřadních zvyklostí až k téměř naprosto sekulárnímu společenskému projevu. Vlivem poválečných repatriantů z oblasti Podkarpatské Ukrajiny došlo v oblasti obřadnosti vztahujícímu se k životnímu cyklu k významnému ovlivnění, kteří původně žili ve zcela ortodoxním a specifickém náboženském prostředí.

V období porevolučních změn se pražská židovská populace těžko vracela k tradičním obřadním zvyklostem svých předků. V současném období se proto často setkáváme s pronikáním nepůvodních moderních izraelských, amerických nebo sefardských zvyklostí, které výrazně ovlivňují nejen život židovských žen.

Na závěr se hodí krásný citát z knihy *Jewish women speak about Jewish Matters* od manželů Kornblutchových: „Židovské ženy by měly být hrdé na to, kým jsou a odkud pocházejí. Judaismus dovoluje ženám být ženami se vši důstojností a respektem, který si zaslouží. V judaismu se ženám dostává tolik respektu, jako nikde jinde.“¹⁵⁷

¹⁵⁷ KORNBLUTH, Sarah Tikvah a Doron KORNBLUTH. *Jewish women speak about Jewish Matters*. Southfield: Targum Press, Inc., c2000. ISBN 978-1568711515, s. 84

Resumé

This diploma thesis outlines the view of women's life in traditional Judaism on the territory of the capital city of Prague. The work is not only focused on Jewish history from the First Republic to the present, the development of the social coexistence of Czechs and Jews over the last two centuries, but also on the preserved traditions and contemporary practices of Jewish women.

The aim of my work is to clarify the traditions and customs that have been observed and changed in Prague and have evolved over time, under the influence of the surrounding world or migration. All this, with the emphasis on the fact that even though the life of pious Jewish women is full of statutes and provisions, these women are still given great respect, family, religion or culture, religion, or society.

Many years of thought and attitudes have persisted in the Jewish population in the form of dogmatism. On the part of the Czech population, motivated religious, social and even superstitious prejudices persisted.

An unobtrusive observer may seem from the outside view that the lives of women in traditional Judaism or the practices of women in Prague since the First Republic are stable and unchanging. These ceremonies and practices have passed in the past with some developments that have culminated in the territory of Prague in the last twenty years after 1989.

All rituals related to the life cycle of Jewish women have their deep roots in Tanach (the Old Testament). The period of liberation of restrictive legal norms in the second half of the 19th century was the biggest influence on the Jewish population. At that time, we can see more penetration of the assimilation effects. Some of the customs have been altered over time, forgotten if they have retreated from them.

The most significant changes occurred during the period of the so-called Czechoslovak Republic. The emphasis of the society at that time on the free expression and will of the individual manifested itself in the gradual departure from religious ceremonies and practices.

The religious rights of the Jewish minority have been greatly diverted as a result of the tragic events of World War II and the regime's ruling since 1948. Furthermore, the regime has prevented the Jewish population from living in traditional ceremonies. This has resulted in the diversion of the Jewish population from traditional ceremonial practices to almost totally secular social expression. Due to post-war repatriates from the Carpathian region, significant influencing has occurred in the area of life-cycle ceremony, originally living in a completely orthodox and specific religious environment.

In the period of post-revolutionary changes, the Prague Jewish population hardly returned to the traditional ceremonial habits of their ancestors. In the current period, therefore, we often encounter infiltration of non-original modern Israeli, American or Sephardic customs, which significantly affect not only the lives of Jewish women.

Seznam literatury

Prameny:

- BLAŽEK, Jiří; HOLUBOVÁ, Markéta. *Sidur Adir ba-marom. Modlitební kniha pro všední dny, šabat a svátky s paralelním českým překladem a komentářem.* Praha: Nakladatelství Bergman Tomáš, 2008. ISBN 978-80-904207-0-0
- *Chamiša chumšej Tora: im ha-haftarot.* Přeložil Karol SIDON. Praha: Sefer, 2012. ISBN 978-80-85924-67-1
- *Modlitby a rituální zvyklosti židovského Pohřebního Bratrstva v Praze.* Praha: vlastním nákladem, 1936
- NEUDA, Fanny. *Hodiny zbožnosti.* Mohelnice: Respekt a tolerance, 2008. ISBN 987-80-903832-6-5
- Talmud Bavli: *Tractate Nida.* New York: Mesorah Publications, 2004. ISBN 978-08-99067-42-1
- Talmud Bavli: *Tractate Shabat.* Svazek č. 71. New York: Mesorah Publications, 2004. ISBN 978-08-99067-42-1
- *Zichron David Jisra'el: sidur : le-chol, le-šabat u-le-jamim tovim im targum čechi : nosach aškenaz = sidur: modlitební kniha pro všední dny, šabat a svátky s paralelním českým překladem a komentářem: nosach aškenaz.* Praha: Jiří Blažek, 5776. ISBN 978-80-906510-0-5

Sekundární literatura:

- ABRAMOV, Tehila. *The secret of jewish femininity.* Southfield: Targum Press, 2005
- ALY, Götz. *"Konečné řešení": přesun národů a vyhlazení evropských Židů.* Praha: Argo, 2006. Historické myšlení. ISBN 80-7203-833-8
- BERGEROVÁ, Natália, ed. *Na křižovatce kultur: historie československých Židů.* Praha: Mladá fronta, 1992. ISBN 80-204-0305-1

- BLASZ, Eliahu rabín. *Zákoník Taharat Ha-mišpacha (Předpisy o rodinné čistotě), Souhrn zákonů Nida ve zkrácené formě*, Committee of Jewish Family Purity, 1975
- BOTEACH, Shmuley. *Košer sex: proč většina manželství není plná vášně a sexu, ale mohla by být*. Praha: Práh, 2003. ISBN 80-89033-00-8
- BRAUNOVA Andrea, CERMAN Ivo, ČAPKOVA Kateřina, FRANKL Michal, HYNDRAKOVA Anna, LORENCOVA Anna, PAVLAT Leo, VONDRAŠKOVA Iveta, *Judaika Bohemiae, Židovské muzeum v Praze*, 2001, Praha, ISBN 80-85608-37-5
- BRUMLIK, Micha. *Judaismus*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3914-4
- COHEN, Abraham. *Talmud: (pro každého) : historie, struktura a hlavní témata Talmudu*. Praha: Sefer ve spolupráci s European Jewish Publication Society, 2006. Judaika. ISBN 80-85924-49-8
- ČAPKOVA Kateřina, *Češi, Němci, Žide? Národní identita Židů v Čechách 1918-1938*, Paseka, 2005, Praha, ISBN 80-7185-695-9
- ČAPKOVÁ, Kateřina. *Uznání židovské národnosti v Československu 1918-1938*. In *Český časopis historický*, roč. 102, 2004, č. 1
- DOUGLAS, Mary. *Purity and Danger: an analysis of the concepts of pollution and taboo*. London: Routledge, c1966. ISBN 0-415-06608-5
- DROZENOVÁ, Wendy. *Židovská otázka jako otázka česká a evropská. K myšlenkovému odkazu Jindřicha Kohna*. *Theologická revue/Theological Review*, Univerzita Karlova – Husitská theologická fakulta, 2014, Vol. 85, No. 4: 551-564
- DUBINOVÁ, Terezie. *Ženy v Bibli, ženy dnes: sborník přednášek z cyklu Terezie Dubinové, PhD. ve Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea v Praze leden 2007 - leden 2008*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2008. ISBN 978-80-86889-69-6
- FALK, Pesach Eliahu. *[Sefer 'Oz ye-hadar levushah]: modesty, an adornment for life: halachos and attitudes concerning tznius of dress & conduct*. 2nd ed. Nanuet, N.Y.: Trade distribution, Feldheim Publishers, c1998. ISBN 0-873-06874-2
- FEINER, Shmuel. *The Jewish Enlightenment. Překlad: Chaya Naor*. *Philadelphia: University of Pennsylvania Press*, 2003. ISBN 0-8122-3755-2

- FISHBANE, Michael A. *Judaismus: zjevení a tradice*. Praha: Prostor, 1996. Obzor (Prostor), sv. 5. ISBN 80-85190-47-8
- FRIEDER, Armin. *Brány milosrdenstva - modlitby a predpisy pre chorých a smútiacich*. Bratislava, 2014,
- FUCHS, Yitzchak Yaakov. *Halichos Bas Yisrael*. Feldheim Pub, 1983. ISBN 978-0873063975
- GANZ REIN!. *jüdische Ritualbäder: [eine Ausstellung der Jüdischen Museen Franken, Frankfurt am Main, Hohenems und Wien] / Fotografien von Peter Seide*. Wien: Holzhausen, 2010
- GANZFRIED, Šlomo ben Josef. *Kicur Šulchan aruch*. Stránka: Agadah, 2012. ISBN 978-80-87571-00-2
- GREENVALD, Ze'ev. *Ša'arej halacha: Brány halachy*. Přeložila Miriam HAVELKOVÁ. Praha: Agadah, 2012. ISBN 978-80-87571-02-6
- HABARTOVÁ, Klára: Židovští uprchlíci z Haliče a Bukoviny ve východních Čechách během první světové války. In: *Židé v Čechách*, Praha: Židovské muzeum v Praze, 2007. Táž: *Sňatečnost židovských uprchlíků z Haliče a Bukoviny v Čechách během první světové války*. In: HALÍŘOVÁ (2007)
- HESCHEL, Abraham Joshua. *Šabat: jeho význam pro současného člověka*. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1721-5
- HODINOVÁ-SPURNÁ, Anežka. Čs. výbor obránců míru žádá nejpřísnější trest. *Rudé Právo* Praha: SVOBODA, n. p., 27. 11. 1952
- HORYNA, Břetislav a Helena PAVLINCOVÁ, ed. *Judaismus, křesťanství, islám*. Vyd. 2., podstatně přeprac. a rozš. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2003. ISBN 80-7182-165-9
- JACOBSON, Simon. *Smysluplný život: Rebe Menachem Mendel Schneerson a jeho moudrost*. Praha: Chabad Lubawitch, c2008. ISBN 978-80-254-1147-6
- KAPLAN, Karel. *Československo a Izrael 1945-1956 – dokumenty*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, Praha, ISBN 80-85270-12-9
- KAPLAN, Karel. *Zpráva o zavraždění generálního tajemníka*. Praha: Mladá fronta, 1992. Archiv (Mladá fronta). ISBN 80-204-0269-1
- KIEVAL, Hillel J. *Formování českého židovstva: Národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870–1918*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2011. ISBN 978-80-7432-174-0

- KOLATCH, Alfred Jacob. *Jewish Mourner's Book of Why*. Middle Village, N.Y.: Jonathan David Publishers, c1992. ISBN 978-08-24603-82-3
- KORNBLUTH, Sarah Tikvah a Doron KORNBLUTH. *Jewish women speak about Jewish Matters*. Southfield: Targum Press, Inc., c2000. ISBN 978-1568711515
- KREJČOVÁ, Helena, Jana SVOBODOVÁ a Anna HYNDRÁKOVÁ. *Židé v protektorátu: hlášení Židovské náboženské obce v roce 1942 : dokumenty*. Praha: Maxdorf, 1997. Historia nova. ISBN 80-85800-82-9
- KREJČOVÁ, Helena. „K některým problémům židovské menšiny a českého antisemitismu po roce 1945.“ In: Tomaszewski, Jerzy, Valenta Jaroslav. *Židé v české a polské občanské společnosti*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 1999
- KUKLÍK, Jan. *Jak odškodnit holokaust?: problematika vyvlastnění židovského majetku, jeho restituce a odškodnění*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2798-4
- MANOLSON, Gila. *Outside/Inside - A Fresh Look at Tzniut*. Southfield: Targum Press, Inc. 1997. 978-1568713410
- MARXOVÁ, Alice. *Symbol čistoty a nového života*. In: Roš chodeš, 2006
- MEISSNER, Alfred, *Postavení ženy u židů*. In: *Kalendář česko-židovský*, roč. 16 (1896-97)
- MENCL Vojtěch, *Československo roku 1968, 2. díl: počátky normalizace, Parta a Ustav mezinárodních vztahů*, Praha, 1993. ISBN 80-901337-8-9
- MIKULÁŠEK, Alexej, Viera GLOSÍKOVÁ a Antonín B. SCHULZ. *Literatura s hvězdou Davidovou 2: slovníková příručka k dějinám česko-židovských a česko-židovsko-německých literárních vztahů 19. a 20. století*. Přeložila Jana ŠVÁBOVÁ. Praha: Votobia, 2002. Velká řada (Votobia). ISBN 80-7220-082-8
- NEWMAN, Ja'akov a Gavri'el SIVAN. *Judaismus od A do Z: slovník pojmů a termínů*. Dot. 1. vyd. Praha: Sefer, 1998. Judaika. ISBN 80-900895-3-4
- NOSEK, Bedřich a Pavla DAMOHORSKÁ. *Židovské tradice a zvyky*. V Praze: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1518-9
- NOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*. Praha: Paseka, 2008. ISBN 978-80-7185-890-4
- KRUŽÍKOVÁ, Jana. *Židovské náboženské obce a ortodoxní Židé v Československé republice ve dvacátých letech 20. století*. In: Soukupová, Blanka - Zahradníková, Marie (ed.). *Židovská menšina v*

Československu ve dvacátých letech. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2003. ISBN 80-85608-72-3

- KUBCOVÁ, Jana. *Postavení ženy v židovské společnosti (dějiny a současnost)* Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2009
- LAU, Jisra'el Me'ir. *Praktický judaismus.* Praha: P3K, 2012. ISBN 978-80-87343-09-8
- NEUSNER, Jacob. *Genesis rabbah: the Judaic commentary to the book of Genesis: a new American translation.* Atlanta, Ga.: Scholars Press, c1985. ISBN 0891309314
- PAVLÁT, Leo, ed. *Židé - dějiny a kultura.* 4. vyd. V Praze: Židovské muzeum, c2007. ISBN 978-80-86889-59-7
- PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava.* Praha: Auditorium, 2011. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3
- PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě.* Praha: Sefer, 1993. Judaika. ISBN 80-900895-4-2.
- PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě.* 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Sefer, 2001. ISBN 80-85924-33-1.
- RYBÁR, Ctibor aj. *Židovská Praha: Glosy k dějinám a kultuře: Průvodce památkami.* Vyd. 1. Praha: TV Spektrum, 1991, ISBN 80-85334-04-6
- Sekretariát pro věci církevní ministerstva kultury ČSR – *Židovské náboženské obce v ČSR,* Praha, 1977
- SOUKUPOVÁ, Blanka. *Česko-židovská asimilace ve 30. letech 20. století. Židovská ročenka 5765.* 2004-2005
- SOUKUPOVÁ, Blanka. *Identita židovské minority po tzv. Sametové revoluci (1989-1992), na základě veřejných projevů.* In: ŠRAJEROVÁ Olga (ed.) *Národnostní menšiny na přelomu tisíciletí: sborník z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 12. a 13. listopadu 2002 ve Slezském ústavu Slezského zemského muzea v Opavě*
- SOUKUPOVÁ, Blanka a Marie ZAHRADNÍKOVÁ, ed. *Židovská menšina v Československu ve dvacátých letech: sborník přednášek z cyklu ve Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea v Praze v říjnu 2002 až červnu 2003.* V Praze: Židovské muzeum, 2003. ISBN 80-85608-72-3

- SOUKUPOVÁ, Blanka a Miloš POJAR, ed. *Židovská menšina v Československu v letech 1956-1968: od destalinizace k pražskému jaru*. Praha: Židovské muzeum v Praze, c2011. ISBN 978-80-87366-09-7
- STAWIARSKI, Bartek. *Mykwy aszkenazyjskie w średniowieczu* (referát přednesen na konferenci Mikve - místo, právo a motiv, Wrocław, 2011)
- STERN, Marc. *Svátky v životě Židů: vzpomínání, slavení, vyprávění*. Praha: Vyšehrad, 2002. Světová náboženství (Vyšehrad). ISBN 80-7021-551-8
- SVOBODOVÁ, Jana. *Zdroje a projevy antisemitismu v českých zemích 1948-1992: studie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny, sv. 19. ISBN 80-85270-34-X
- *The Jews of Czechoslovakia: historical studies and surveys, Vol. I*. Philadelphia: Jewish Publication Society of America, c1968.
- VAKSBERG, Arkadij Iosifovič. *Stalin proti Židům*. Praha: Beta, 2011. ISBN 978-80-7306-448-8
- VESELSKÁ, Dana. *Mazal tov: židovské svatební obřady - historie a současnost*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2006. ISBN 80-86889-31-9
- *Věstník židovské náboženské obce v Praze, ročníky 1934–1990*
- VILÍMKOVÁ, Milada. *Židovské město pražské*. Praha: Aventinum, 1993. ISBN 80-85277-23-9
- VRIES, S. Ph. de. *Židovské obřady a symboly*. Přeložil Marie HOLÁ. Praha: Vyšehrad, 2009. Světová náboženství (Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-963-8
- WEHLE, Kurt. „The Jews in Bohemia and Moravia: 1945 – 1948“. In Dagan, Avigdor. *The Jews of Czechoslovakia. Historical studies and Surveys*. New York, Philadelphia: Society for the history of Czechoslovak Jews and The Jewish Publication society of America, 1984
- YEGAR, Moshe. *Československo, sionismus, Izrael: historie vzájemných vztahů*. Přeložila Eva ADAMOVÁ, přeložil Petr SLÁMA. Praha: Victoria Publishing, 1997. ISBN 80-7219-002-4
- ZOUFÁLÁ, Marcela. *Judaismus a ženy v Izraeli*, Praha-Karolinum, 2012, ISBN 978-80-246-2039-8
- ŽOP. Propagační materiál – Sociální oddělení Židovské obce v Praze

Encyklopedie:

- *ENCYKLOPEDIA JUDAICA*, Vol. 5. Jerusalem: Keter Publishing House Jerusalem Ltd, 1996. ISBN 956-07-0251-2
- *ENCYKLOPEDIA JUDAICA*, Vol. 12. Jerusalem: Keter Publishing House Jerusalem Ltd, 1996. ISBN 956-07-0226-1
- *ENCYKLOPEDIA JUDAICA*, Vol. 14. Jerusalem: Keter Publishing House Jerusalem Ltd, 1996. ISBN 956-07-0242-2
- LEVITATS, I.: *Charity*. In: Encyclopedia Judaica. [CD-ROM Edition]. Version 1.0. Israel: Judaica Multimedia, 1997
- *SLÁDEK, Pavel. Malá encyklopedie rabínského judaismu. Praha, Libri, 2008. ISBN 978-80-7277-379-4*
- *VOJTÍŠEK, Zdeněk. Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice; náboženství, církve, sekty, duchovní společnost. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-798-1*